

NOTKE

Nuorten osallisuuden ja osaamisen
edistäminen vapaa-ajan toiminnassa

NOTKE-hankkeen hyvät käytännöt

Liisa Reunanen

Koulutussosiologian tutkimuskeskus (RUSE), Turun yliopisto

NOTKE-hanke (2010-2013), Nuorten osaaminen ja työmarkkinavalmiudet tekemällä kuntoon ja elämä hallintaan

NOTKE on Turun yliopiston Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen toteuttama ja Euroopan sosiaalirahaston sekä Kaarinan, Liedon ja Turun kuntien rahoittama hanke

Kirjoittajat: Liisa Reunanen ja luvussa 3 Maiju Kannisto

Ulkoasu ja taitto: Katri Kuusisto

Kuvat: Ulla Leppävuori ja luvussa 3 Matti Vahtera

ISBN 978-951-29-5462-9 verkko

Turku 2013

Nuorten osallisuuden ja osaamisen edistäminen vapaa-ajan toiminnassa

NOTKE-hankkeen hyvät käytännöt

Liisa Reunanen

Sisällys

SAATTEEKSI	4
Koulujen avauduttava yhteiskuntaan	4
1 JOHDANTO	7
2 NUORTEN SYRJÄYTYMINEN JA SEN EHKÄISY	10
2.1 Milloin nuori on vaarassa syrjäytyä?	11
2.2 Miten nuorten syrjäytymistä voidaan ehkäistä?	14
3 NOTKE-HANKKEEN TOIMINTAMALLIT	20
3.1 Hankkeen lähtökohdat.....	20
3.2 Monituottajamalli ja moniammatillinen yhteistyö	22
3.3 Dokumentointijärjestelmä moniammatillisen yhteistyön tukena	24
4 HYVÄT KÄYTÄNNÖT JA TOIMINNAN HAASTEET	26
4.1 Toiminnan järjestäminen ja kohderyhmien tavoittaminen.....	27
4.1.1 Sitoutunut moniammatillinen yhteistyö	28
4.1.2 Suorat kontaktit nuoriin sekä henkilökohtainen motivointi.....	29
4.1.3 Toiminnan avoimuus	30
4.2 Nuorten osallistuminen ja sitoutuminen.....	30
4.2.1 Osallistumiskynnys matalaksi	32
4.2.2 Toiminnan motivoivuus	38
4.3 Elämänhallinnan, koulutusvalintojen ja työelämävalmiuksien edistäminen	40
4.3.1 Tekemällä oppiminen, arjen taitojen vahvistaminen sekä koulutusmahdollisuuksiin ja ammatteihin tutustuminen	41
4.3.2 Työelämävalmiuksien edistäminen: käytännön työkokemus, oppipoika-kisällimalli sekä opintojen hyväksiluvut.....	44
5 LOPUKSI.....	47
LÄHTEET	

SAATTEEKSI

Koulujen avauduttava yhteiskuntaan

Koulun ja opetuksen tulevaisuudesta keskustellaan nyt aktiivisesti koko maassa. Jatkuuko Suomen PISA-menestys, vai lisääntyykö kouluikäisten jatkuvasti huonontunut pahoinvointi edelleen? Oppilaat, jotka eivät menesty kouluaineissa, ovat alkaneet syrjäytyä. Ellei tähän puututa, alkavat vaikutukset heijastua järjestelmään yleisemminkin.

Ongelmiin puuttumiseen käytetään valtavasti sosiaali-, terveys- ja koulutoimen resursseja, mutta silti nykyjärjestelmä ei tarjoa perheille ja nuorille riittävää tukea. Lainsäädännön ja viranomaisyhteistyön ohella kehitettävää olisi myös hitaasti muuttuvassa koululaitoksessa ja -opetuksessa.

Oppimista ei ole tähän asti nähty riittävän laaja-alaisena, ja erityisesti yläkoulupuolella on pitäydytty liikaa koulun seinien sisällä. Opettajan tehtävä ei ole tiedon jakaminen, vaan tiedon lähteille opastaminen. Pelkkä koulun kateederilta annettu opetus on liian yksiuotteista vastaamaan kaikkiin tarpeisiin, ja kouluihin tarvittaisiin kulttuurinen muutos. Opetusta tulisi nykyistä enemmän jalkauttaa ympäröivään yhteiskuntaan; yrityksiin, järjestöihin sekä erilaiseen hankeyhteistyöhön. Erilaisia vakiinnutettavia ja levitettäviä yhteistyökäytäntöjä olisi etsittävä niin, että niiden myötä oppilaat saisivat selkeämmän kuvan oppimisen tarpeista ja moniuotteisuudesta koulun ulkopuolisessa maailmassa. Monipuolisemmalla lähestymisellä olisi mahdollista tukea ja nostaa esiin kunkin oppilaan vahvuuksia ja siten löytää erilaisille oppijoille juuri heidän oppimistapojaan parhaiten tukevia motivoimisen tapoja.

Piispanlähteen koulussa on saatu hyviä kokemuksia NOTKE-hankkeen kanssa tehdystä yhteistyöstä. NOTKE:n kaltaiset hankkeet eivät pysty itsessään ratkaisemaan isoja ongelma-
vyyhtejä, mutta ne voivat lähentää kouluja uudenlaiseen ajatteluun ja toimintaan tuomalla koulumaailmaan uusia toimintamalleja ja esimerkkejä uudenlaisen yhteistyön mahdollisuuksista. Kouluista voitaisiin tehdä kyläkeskustyyppisiä paikkoja, joissa järjestetään erilaisia aktiviteetteja sekä koulun oppilaille että koulun ulkopuolisille ryhmille. Piispanlähteen koulussa yhteiskuntaan avautuminen on jo alkanut ja kansalaistoiminnan kaltainen aktiivisuus lisääntynyt. Toivottavaa olisi levittää ja juurruttaa ajattelua kouluihin laajemminkin.

Hannu Rautanen

Piispanlähteen koulun rehtori

NOTKE-hankkeen ohjausryhmän pj.

Hankkeen ohjausryhmään kuuluivat:

Osmo Kivinen, professori, RUSE, hankkeen vastuullinen johtaja

Hannu Rautanen, rehtori, Kaarinan Piispanlähteen koulu, NOTKE-hankkeen ohjausryhmän pj.

Arttu Eteläpelto, Nuoriso- ja kulttuurisihteerit, Lieto

Juha Hedman, tutkija, RUSE

Ritva Jykelä, osastopäällikkö, Nuorisopalvelut, Turku

Päivi Kaipainen, koordinaattori, RUSE

Maiju Kannisto, projektikoordinaattori, RUSE

Veli-Matti Kauppinen, erikoissuunnittelija, Varsinais-Suomen liitto

Tuomo Rahko, koulutustarkastaja, Turun oppisopimustoimisto

Ismo Saarinen, kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunnan jäsen, Lieto

Pekka Stenfors, EU-koordinaattori, Varsinais-Suomen ELY-keskus

1

Johdanto

1 JOHDANTO

Huoli nuorten syrjäytymisestä ja keskustelu sen ehkäisemisen keinoista ovat olleet yhteiskunnallisen keskustelun tapetilla pitkään. Syrjäytymisen ehkäisemiseksi on jo olemassa lukemattomia toimenpideohjelmia, toimintamalleja ja hankkeita, mutta etenkin resurssien puutteesta sekä toimijakentän hajanaisuudesta johtuen syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ongelmiin puututaan edelleen usein turhan myöhään (ks. esim. Ristolainen ym. 2013). Ennaltaehkäisy on jäänyt jälkien korjailun varjoon, ja toimivia toimintamalleja etsitään yhä.

Nuorten osaaminen ja työmarkkinavalmiudet tekemällä kuntoon ja elämä hallintaan (NOTKE) on Turun yliopiston Koulutussosiologian tutkimuskeskuksessa 2010–2013 toteutettu hanke, jonka ensisijaisena kohderyhmänä ovat olleet 14–19-vuotiaat nuoret, joilla peruskoulusta tai toisen asteen koulutuksesta suoriutuminen, jatkokoulutukseen hakeutuminen tai työmarkkinoille integroituminen on syystä tai toisesta vaikeutunut. Hankkeen päätavoitteena on ollut parantaa nuorten osaamista, työelämävalmiuksia ja elämänhallintaa järjestämällä nuorille ammatillisiin näkökulmiin paneutuvaa avointa ja innostavaa vapaa-ajan toimintaa. Näin hankkeen pyrkimyksenä on ollut tukea nuorten koulutus- ja ammatinvalintaa käytännöllisen tekemisen ja eri asioiden kokeilemisen kautta. Hanketta on rahoittanut Euroopan sosiaalirahasto, lisäksi hanke sai kuntarahoitusta hankkeen toiminta-alueen kunnista Liedosta, Turusta ja Kaarinasta.

Toimintaa kehitettiin yhteistyössä paikallisten koulujen, yritysten ja järjestöjen kanssa. Hanke on ollut käytännön toimintamalleja etsivä pilottihanke, ja NOTKE-hankkeen keskeisenä tavoitteena on ollut etsiä uudenlaisia toimintamalleja ja luoda moniammatillisia alueellisia yhteistyöverkostoja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Käsillä oleva loppuraportti esittelee NOTKE-hankkeessa käytettyjä ja kehitettyjä hyviä käytäntöjä. Raportti kuvaa hankkeen monimuotoisia toimintamalleja nostaen esiin onnistumisten ohella myös toiminnan haasteita. Loppuraportin on tarkoitus toimia avauksena ja johdatusena syrjäytymistä ehkäisevän toiminnan mahdollisuuksiin jatkossa.

Raportin alussa tarkastellaan nuorten syrjäytymisen taustoja ja kartoitetaan syrjäytymisen ehkäisemiseksi toteutettuja toimenpiteitä. Kolmannessa luvussa kuvataan tarkemmin NOTKE-hankkeen toimintaa sekä hankkeessa kehitettyjä toimintamalleja. Raportin pääluvussa (luku 4) esitellään hankkeessa hyväksi havaittuja käytäntöjä tarkastelemalla toiminnan onnistumisia ja haasteita konkreettisten toiminnan kuvausten kautta. Tässä luvussa esiteltyjen hyvien käytäntöjen on tarkoitus toimia konkreettisina käytännön esimerkkeinä ja virikkeinä syrjäytymistä ehkäisevän nuorisotoiminnan organisoimiseksi vastaisuudessa. Raportin loppuluvussa tuodaan esiin hankekokemuksia ja arvioidaan toiminnan vaikuttavuutta hanketoimijoiden sekä kerhoihin osallistuneiden nuorten äänellä.

2

Nuorten syrjäytyminen ja sen ehkäisy

2 NUORTEN SYRJÄYTYMINEN JA SEN EHKÄISY

1 990-luvulla alkaneet yhteiskunnalliset murrokset ovat ravistelleet suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan perustaa. Vaikka suomalaisten hyvinvointi on kuluneina vuosikymmeninä monella mittarilla keskimäärin parantunut, ovat tuloerot ja suhteellinen köyhyys samalla kasvaneet, ja osalla väestöstä on entistä vaikeampia syrjäytymisriskiä lisääviä ongelmia, kuten työttömyyttä ja toimeentulovaikeuksia. Näiden ongelmien on todettu myös periytyvän sukupolvelta toiselle. Yhteiskunta eriarvoistuu, ja syrjäytyneisyyden pelätään alati lisääntyvän. (Airio & Niemelä 2009; Moisio ym. 2008.)

Eriytynyt huoli kohdistuu nuoriin ja nuoriin aikuisiin, joita yhteiskunnalliset murrokset ovat 1990-luvun laman jälkeen koskettaneet vaikeimmin. Vuosikymmenen alun lamavuosina nuorten työttömyys kasvoi muuta väestöä nopeammin, eikä tilanne lamavuosien jälkeen kohenut yhtä nopeasti, kuin muulla väestöllä (ks. kuvio 2) (Tilastokeskus 2011; Myllyniemi & Gissler 2012, 65). Nuorten syrjäytymistä pidettiinkin 1990-luvulla yhtenä vakavimmista ongelmista suomalaisessa yhteiskunnassa, eikä huoli ole tähän mennessä hälventynyt, vaan aihe on noussut yhteiskunnallisen keskustelun asialistalle näkyvämmiin kuin kenties milloinkaan aiemmin. Syrjäytyminen on sisäasiainministeriön sisäisen turvallisuuden ohjelmassa jopa nimetty keskeisimmäksi sisäisen turvallisuuden haasteeksi (Sisäasiainministeriö 2008).

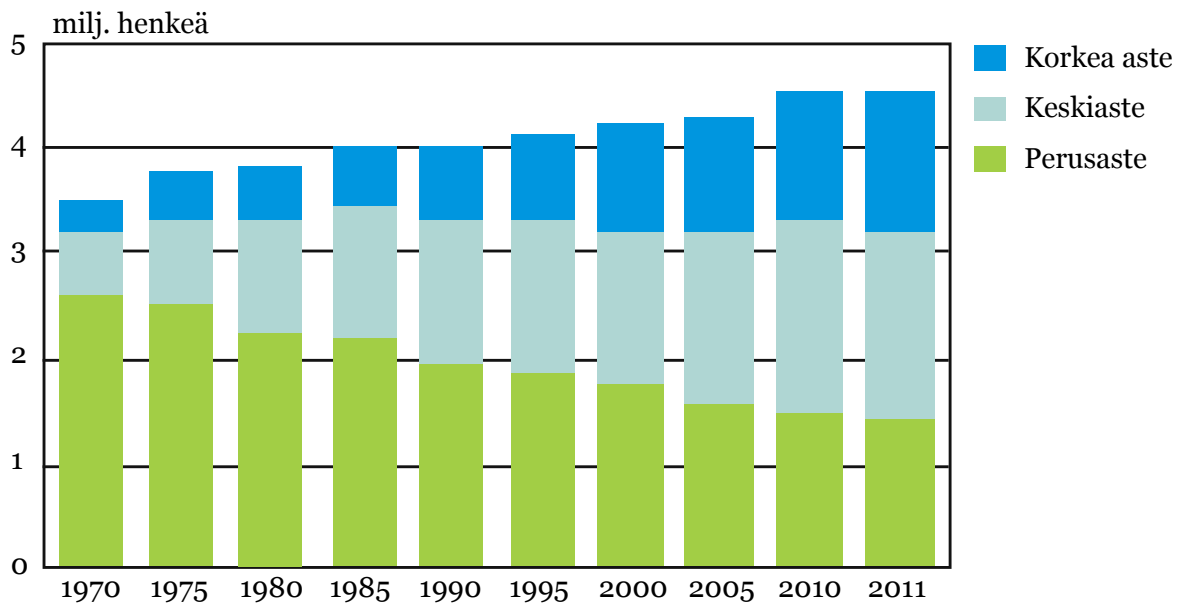

2.1 Milloin nuori on vaarassa syrjäytyä?

Viime vuosina esitetyt arviot syrjäytyneiden nuorten määrästä ovat vaihdelleet noin neljästätoistatuhannesta lähes sataantuhanteen. Yhdenmukaisia ja vertailukelpoisia arviota syrjäytyneiden nuorten lukumäärästä ei olekaan yksinkertaista tuottaa, kun eri tarkasteluyhteyksissä ilmiötä kuvataan valikoiden ja painottaen valikoidaan erilaisia mittareita. *Syrjäytyneisyydelle* ei ole olemassa yksiselitteistä määritelmää, ja tavallisesti korostetaan eri elämänpirejä koskettavien tekijöiden yhteisvaikutusta. Työttömyys, vaikeat toimeentulo-ongelmat, matala koulutus sekä päihde- ja psyykkisen hyvinvoinnin ongelmat ovat tekijöitä, joita on pidetty olennaisimpina syrjäytymistä tuottavina riskeinä. Myös vapaa-ajalla ja sosiaalisilla suhteilla on merkitystä. (Myllyniemi & Gissler 2012, 68–70; Simpura ym. 2008; Järvinen & Janhukainen 2001.) Esimerkiksi nuorten omassa arvioissa yksi keskeisimmistä syistä syrjäytymiselle on ystävien puute ja yksinäisyys. Suoranaisesta syrjäytymisestä puhutaan yleensä vasta, kun useat haitalliset tekijät ovat kasautuneet ja selvästi pitkittyneet. Eri elämäalueilla vaikuttavat tekijät ovat kuitenkin harvoin varsinkaan nuoren elämässä vuodesta toiseen pysyviä, eivätkä poikkileikkausaineistoihin perustuvat tilastot anna järin yksiselitteistä kuvaa nuorten syrjäytyneisyydestä. Sami Myllyniemi ja Mika Gissler korostavatkin, että etenkin nuorten kohdalla syrjäytyneisyyden sijaan olisi viisasta varovaisuutta puhua syrjäytymisvaarasta, tai syrjäytymisriskistä. (Myllyniemi & Gissler 2012.)

Vaikka syrjäytymiskeskustelussa korostetaan tavallisesti useiden eri tekijöiden yhteisvaikutusta, kaikkein keskeisimmiksi pärjäämisen peruspilareiksi nyky-yhteiskunnassa ovat muotoutuneet koulutukseen ja sitä kautta työmarkkinoille kiinnittyminen (ks. esim. Simpura ym. 2008). Esimerkiksi tilastokeskuksen kehittämispäällikkö Pekka Myrskylä luokittelee syrjäytyneiksi sellaiset työvoiman ja opiskelun ulkopuoliset nuoret, joilla ei ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta (Myrskylä 2012). Kuluneina vuosikymmeninä koulutusaste on kasvanut Suomessa tasaisesti (ks. kuvio 1) ja on kansainvälisesti verraten hyvin korkea.

Kuvio 1. 15 vuotta täyttänyt väestö koulutusasteen mukaan 1970–2011. Lähde: Tilastokeskus 2011.

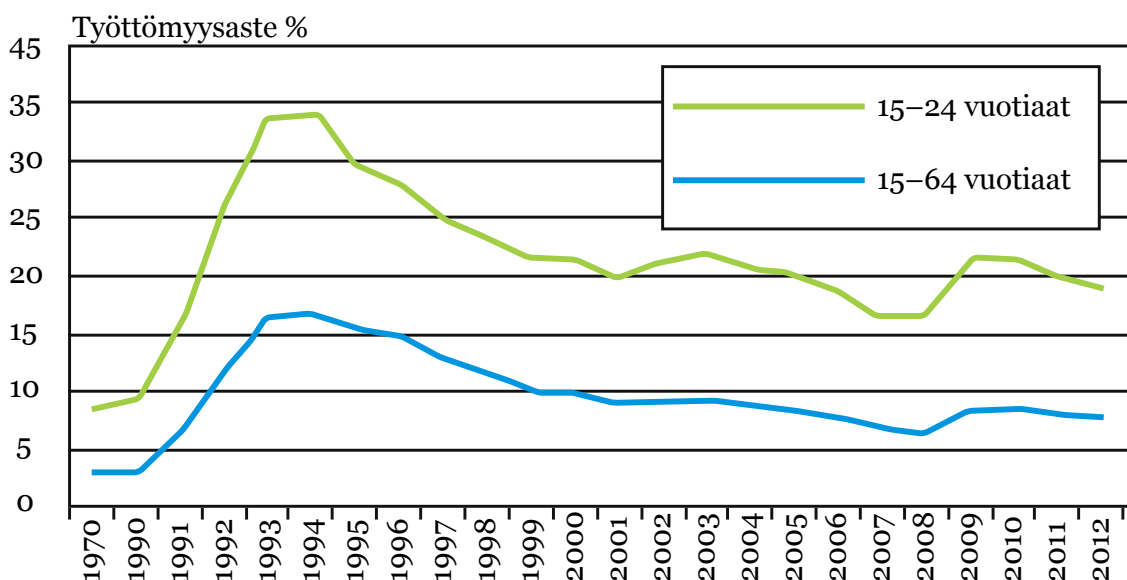

Vain marginaalisen pieni osuus kustakin ikäluokasta jää vaille peruskoulun päättötodistusta, mutta lähes kymmenen prosenttia nuorista jää peruskoulun päätyttyä pelkän peruskoulutuksen varaan, ainakin väliaikaisesti. Huomattavaa onkin, että lähes kaikki peruskoulun päättäneistä hakevat jatko-opintoihin, mutta osa jää vaille paikkaa. (Myllyniemi & Gissler 2012; Karvonen ym. 2008.) Peruskouluoppilaiden koulukokemuksia ja sen jälkeisiä koulutusratkaisuita tutkineen Juhani Pirttiniemen mukaan nuoren menestys ja kokemukset peruskoulussa ennustavat jatkokoulutuspaikan saamista selvästi. Jatkokoulutuspaikkaa ilman jäävät useimmiten nuoret, joilla koulukokemukset ovat kielteisiä, koulumenestys ja onnistumisen kokemukset vähäisiä ja itseluottamus heikko. (Pirttiniemi 2000, 117.) Yksi peruskoulun jälkeinen välivuosi ei automaattisesti tarkoita nuoren syrjäytymistä, mutta Myrskylän mukaan koulutuksen suorittamisen todennäköisyys pienenee välivuosien pitkittyessä merkittävästi. Peruskoulun jälkeen koulutuksen ulkopuolisiksi tai työttömiksi päätyneistä 15–29-vuotiaista nuorista 80 % ei myöhemminkään suorita perusastetta korkeampaa tutkintoa. (Myrskylä 2012.) Usein nuoren koulutuksesta putoaminen tapahtuu kuitenkin vasta jatkokoulutukseen hakeutumisen jälkeen, erityisesti ammatillisella puolella. Opintonsa aloittaneista keskimäärin joka neljäs päätyy ainakin väliaikaisesti keskeyttämään ammatillisen koulutuksen ja joka kymmenes lukio-opintonsa (Myllyniemi & Gissler 2012, 43). Keskeytyksistä tai välivuosista huolimatta moni nuori jatkaa opintojaan myöhemmin, mutta Myrskylän mukaan vielä 30 vuoden iässä joka viides mies ja joka kymmenes nainen on vain perusasteen koulutuksen varassa (Myrskylä 2012).

Koulutusasteen kasvun myötä ovat työelämän koulutusvaatimukset nousseet huomattavasti, ja nuoren työmarkkinoille siirtyminen ilman ammatillista tai korkea-asteen koulutusta on yhä vaikeampaa. Pelkän peruskoulun suorittaneiden työttömyysriski verrattuna vähintään ylioppilastutkinnon suorittaneisiin on miehillä kuusin- ja naisilla nelinkertainen (Sipilä ym. 2011). Samalla työelämän kasvaneet epävarmuudet ovat muutoinkin koskettaneet ensimmäisenä juuri nuoria. Ennen 90-lukua nuorisotyöttömyys oli harvinaista, mutta kuluneina vuosikymmeninä nuorten työelämään siirtyminen on myöhentynyt ja työhön osallistumisen aste laskenut. Tätä selittävät paljolti pidentyneet koulutusurat, mutta myös nuorten joutuminen ailahtelevien työmarkkinoiden puskurityövoimaksi. Heikon taloussuhdanteen aikainen työttömyys on iskenyt 1990- ja 2000-luvuilla erityisesti nuoriin ja nuoriin aikuisiin. (Järvinen 2001; Myllyniemi & Gissler 2012.)

Lama-ajan huippuvuosina 15–24-vuotiaista nuorista enimmillään 34 prosenttia oli työttöminä ja työttömyysaste kääntyi lievään nousuun jälleen vuosituhannen alussa (ks. kuvio 2). Nuorten aikuisten työttömyys kasvoikin laman aikana muuta väestöä voimakkaammin, eikä saman ikäryhmän työllisyysaste ole vielä 2000-luvun puolivälin jälkeenkään palautunut 1990-luvun lamaa edeltäneelle tasolle (Moisio 2008, 269). Huhtikuussa 2013 oli 15–24-vuotiaista nuorista tilastokeskuksen tietojen mukaan työttömänä 24,4 prosenttia, kun yleinen työttömyysaste on 9 prosenttia. Nuorten työttömyyden kausittainen vaihtelu eri vuodenaikoina on suurta ja laskee tyypillisesti kesäkuukausina, mutta vuosikeskiarvo on usean vuoden ajan pysynyt 20 prosentin tuntumassa tai selvästi sen yläpuolella. (Tilastokeskus 2013.) 1990-luvun murroskausi on siis jättänyt pahimman leimansa nuoriin ja nuoriin aikuisiin, joiden työllistyminen näyttää toistaiseksi pysyvästi vaikeutuneen. Alhaisen koulutustason vaikeuttaessa työllistymistä entisestään, on syrjäytyminen yhä todellisempi ja vakavampi uhka nuorille, joiden koulutusurat ovat syystä tai toisesta katkenneet varhaisessa vaiheessa. (Karvonen ym. 2008; Simpura ym. 2008.)

Kuvio 2. Nuorten (15–24-vuotiaat) ja koko työikäisen väestön työttömyysaste (15–64) 1990–2012. Lähde: Tilastokeskus 2013.

Kasvava ryhmä suomalaisilla työmarkkinoilla ovat maahanmuuttajat ja maahanmuuttotautaiset nuoret. Myrskylän mukaan työttömyys tai työvoiman ja koulutuksen ulkopuolelle jääminen koskettaa heitä selvästi useammin kuin kantaväestöä. Maahanmuuttajien työllisyyden on todettu kohentuvan sitä mukaa, kuin Suomessa vietetty aika pitenee, mutta Myrskylän arvioiden mukaan esimerkiksi pelkän peruskoulun suorittaneiden maahanmuuttajataustaisten nuorten syrjäytymisriski on kantaväestöön verrattuna lähes kuusinkertainen, ja syrjäytyneistä nuorista lähes neljännes on maahanmuuttajataustaisia. (Myrskylä 2011; Myrskylä 2012.)

Eri ryhmien syrjäytyneisyyttä ja syrjäytymisriskejä arvioitaessa on hyvä muistaa, että tilastotiedot perustuvat aina tietyn ajankohdan poikkileikkauksiin, eivätkä siten anna järin kattavaa kuvaa yksilöä koskevien ongelmien vaikeudesta tai pitkäkestoisuudesta. Väliaikaiset katkokset ja keskeytykset ovat tavallisia omaa polkuaan etsivien nuorten koulutus- ja työurilla, eikä jokainen koulunsa keskeyttänyt nuori ole automaattisesti välttämättä edes riskissä syrjäytyä. (Ks. esim. Myllyniemi & Gissler 2012; Kivelä & Ahola 2007.) Nuorten pysyvä syrjäytyminen on lisäksi Suomessa huomattavasti harvinaisempaa kuin monissa muissa maissa, joskin 1990-luvun laman jälkeen syrjäytymisen muodoista on tullut entistä vaikeampia, ja yhä useammin syrjäytyminen tai sen riski periytyy sukupolvelta toiselle (ks. esim. Airio & Niemelä 2009; Wilska 2001).

Vaikka syrjäytymisen uhka koskettaa vain pientä osaa kustakin ikäryhmästä, on uhka näille nuorille todellinen, ja seuraukset ovat sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta kestävämmät. Kasautuvien ja syrjäytymistä aiheuttavien ongelmien tavoin myös erilaiset onnistumisen kokemukset, kuten oppimiskokemukset, valmistuminen tai ensimmäisen työpaikan saaminen, voivat ketjuuntua ja vahvistua (ks. esim. Kuronen 2010; Rönkä 2002). Toinen toistaan seuraavat onnistumiset voivat siten katkaista tai jopa kääntää yksilön negatiivisten kokemusten kehät positiivisempiin kehityskulkuihin. Sopivaa tukea tarjoamalla nuorta uhkaavaan syrjäytymiseen onkin mahdollista puuttua. Seuraavassa alaluvussa tarkastellaan toimenpiteitä ja hankkeita, joilla syrjäytymistä on pyritty ehkäisemään Suomessa.

2.2 Miten nuorten syrjäytymistä voidaan ehkäistä?

Lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisy on yksi pääteema sosiaali- ja terveysministeriön koordinoimassa toimenpideohjelmassa, jonka tarkoituksena on vähentää syrjäytymistä, köyhyyttä ja terveysongelmia. Toimenpideohjelman taustalla on vuosien 2011–2015 hallitusohjelma, jossa edellä mainitut tavoitteet on asetettu yhdeksi hallitustyön painopistealueista. (STM 2012; Hallitusohjelma 2011.) Eryyisenä näkökulmana syrjäytymiskeskustelussa on alettu korostaa nuorten aktiivisen kansalaisuuden ja osallisuuden tärkeyttä (ks. esim. Suurpää 2009). Nuorten aktiivisen kansalaisuuden ja sosiaalisen vahvistamisen tavoitteet on kirjattu myös nuorisolakiin (Nuorisolaki 2006/72).

Syrjäytymiskysymys on näkyvästi esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa, ja ongelmaa on pyritty ratkomaan monenlaisin keinoin. Syrjäytymisen vastaisessa työssä suuri osa vastuusta on kuntien nuorisopalveluilla, sosiaali- ja terveystalvveluilla, TE-palveluilla sekä kouluilla ja oppilaitoksilla, joissa on pyritty kehittämään esimerkiksi nuorille suunnattua ohjausta, opiskelun henkilökohtaistamista, opiskelijavalintaa ja oppilaitosten välistä nivelvaiheyhteistyötä (ks. esim. Ristolainen ym. 2013; Ahola ym. 2009).

Tämän hetken kenties näkyvimpänä toimenpiteenä nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä on vuonna 2005 käyttöön otettu nuorten yhteiskuntatakuu, joka astui täysimääräisenä voimaan vuoden 2013 alussa. Nuorisotakuun ja siihen sisältyvän koulutustakuun tavoitteena on taata jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. Nuorisotakuun täytäntöönpanosta vastaavat ensisijaisesti kuntien nuorisopalvelut, sosiaali- ja terveystalvvelut sekä TE-toimistot yhteistyössä koululaitosten kanssa. (TEM 2012.) Nuorisotakuun rinnalla näkyvä syrjäytymiseen puuttuva kuntien toimintamalli on etsivä nuorisotyö, jonka tarkoitus on tehostaa syrjäytymisvaarassa olevien nuorten saamista kuntien palveluiden piiriin. Kunnat ovat olleet velvoitettuja etsivän nuorisotyön järjestämiseen vuodesta 2011. (Ks. esim. Nuorisolaki 2006/72.)

Vaikka sekä nuorisotakuun että etsivän nuorisotyön yhteydessä korostetaan syrjäytymisen ennaltaehkäisyn tärkeyttä, on samalla juuri sen riittämättömyys nähty molempien toimintamallien ongelmana. Etsivän nuorisotyön puutteena on pidetty sitä, että malli keskittyy ehkäisyn sijaan korjaavaan työhön ja tarttuu nuoren ongelmiin vasta silloin, kun ne ovat jo selvästi vaikeutuneet. Nuorisotakuuta on puolestaan julkisuudessakin moitittu tyhjien lupauksen antamisesta, sillä käytännössä luvattua takuuta ei ole nykyisessä taloustilanteessa pystytty toteuttamaan. Nuorisotakuuseen liittyvän koulutustakuun ei myöskään katsota otavan riittävästi huomioon nuorten erilaisia tarpeita. Pelkkä takuu opiskelu- tai työpaikasta ei esimerkiksi riitä erityistä tukea tarvitseville nuorille, vaan tätä tarpeellisempaa olisi tarjota joustavampia opintosuoritusmahdollisuuksia sekä riittävää ja yksilöllisiä tarpeita huomioivaa tukea opintoihin ja työelämään kiinnittymiseen. (Ks. esim. Mäkelä ym. 2011.)

Edellä kuvattujen toimintamallien lisäksi nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn pureutuneiden hankkeiden kenttä on monenkirjava, ja syrjäytymistä on pyritty yhä useammin ehkäisemään hanketoimintaan usein liittyvän moniammatillisen yhteistyön avulla. Hankkeiden määrä kasvoi EU-rahoituksen myötä vauhdilla 1990-luvulta alkaen, ja erilaisia nuorten syrjäytymiseen liittyviä hankkeita on toteutettu Suomessa jo satoja. Hankkeita on yleensä pidetty hyödyllisinä, ja niissä on luotu paljon toimivia käytäntöjä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten auttamiseksi ja tukemiseksi. Monia lyhytjaksoisista hankkeista alkaneita hyviä käytäntöjä, kuten

edellä kuvattu etsivä nuorisotyö tai nuorten työpajatoiminta, on myös pystytty juurruttamaan enemmän tai vähemmän vakiintuneiksi toiminnoiksi kuntien palveluverkostoissa. (Ks. esim. Ahola ym. 2009; Ristolainen ym. 2013; Kivelä & Ahola 2007.) Hankekentän monimuotoisuus kertoo laajasta halusta asioiden ratkaisuun, mutta pitkälti hankeistettuun toimintakenttään liittyy samalla monenlaisia haasteita. Vaikka toisinaan hyviä hankekäytäntöjä onnistutaan vakiinnuttamaan, on lyhytjänteisille hankkeille usein hankalaa juurruttaa toimintamalleja pysyviksi. Lyhytjänteisyyden lisäksi käytäntöjen vakiinnuttamista vaikeuttaa edelleen organisaatioiden byrokraattisuus, joka voi pahimmillaan jopa estää tavoiteltua toimialarajoja ylittävän yhteistyön kehittämistä, ja toisaalta eri toimijat eivät laajalla hankekentällä aina edes tiedä toisistaan. Lisäksi hankkeiden vaikuttavuutta koskeva tutkimus- ja arviointitieto on nähty puutteelliseksi. Harvoissa hankkeissa onkin mahdollisuuksia tai resursseja seurata toiminnan vaikutuksia tai tuottaa tutkimuksellista tietoa pidemmällä aikavälillä. (Ristolainen ym. 2013; Kivelä & Ahola 2007.)

Syrjäytymisen ehkäisyssä suuri vastuu on ollut kouluilla ja oppilaitoksilla, sosiaali- ja terveyspalveluilla sekä työhallinnolla (Ristolainen ym. 2013). Vaikka nuorten koulutukseen ja työelämään kiinnittymisen tukeminen on kiistatta ensiarvoisen tärkeää, on suomalainen koulutuspolitiikka kuitenkin nähty liian tutkinto- ja koulutuskeskeisenä ja myös syrjäytymisen ehkäisyyn pyrkivä hyvinvointipolitiikka turhan instituutiokeskeisenä. Nuorille merkittävän vapaa-ajan on katsottu jäävän usein keskustelun ja toimenpiteiden katvealueelle. (Kivelä & Ahola 2007; Ahola ym. 2009, 130–134; Myllyniemi & Gissler 2012, 27; Suurpää 2009.)

Yksilöiden elämä, toiminta ja tavoitteet jakautuvat useille elämänpiireille, joista esimerkiksi kodin, vapaa-ajan ja harrastusten merkitys on monesti yksilölle yhtä suuri, toisinaan suurempikin kuin yhteiskunnallisessa keskustelussa korostuvalla koulutuksella ja työllä. Näiden eri elämänpiirien keskinäinen tasapaino vaikuttaa yksilön kokemaan elämänhallintaan ja hyvinvointiin, ja oleellista on ottaa huomioon, että yksilöt kaipaavat onnistumisen ja kiinnittymisen kokemuksia ainakin jollekin elämänpiirille. Esimerkiksi teoriapainotteiseen kouluun sopeutumattomat nuoret voivat turhautua toistuvien epäonnistumisen ja pärjäämättömyyden kokemusten vuoksi, jolloin kaveripiirin ja vapaa-ajan toiminnan merkitys kiinnittymisen kohteen sekä onnistumisen kokemusten tarjoajana korostuu. (Ks. esim. Kivelä & Ahola 2007; Vehviläinen 1999.) Syrjäytymisen ehkäisyyn liittyvässä keskustelussa ja toimenpidemalleissa eri elämänpiirien muodostaman kokonaisuuden merkitys onkin jäänyt vähemmälle huomiolle, joskin viime vuosina tätä etenkin nuorten vapaa-ajan ja tasa-arvoisten harrastusmahdollisuuksien merkitystä korostavaa näkökulmaa on alettu tuoda esiin sekä tutkimuksessa että poliittisessa keskustelussa (ks. esim. Suurpää 2009; Mäkinen 2010).

Vapaa-ajalla on siis merkitystä nuorille. Nuorten vapaa-aikaa koskevan tutkimuksen mukaan lähes 90 prosenttia 10–29-vuotiaista suomalaisista nuorista viettää vapaa-aikaansa erilaisien harrastusten parissa, joko yksin tai ryhmässä (Myllyniemi 2009; Myllyniemi & Gissler 2012). Vaikka valtaosa nuorista viettää vapaa-aikaansa tavalla tai toisella harrastaen, on alle 15-vuotiaiden järjestöihin, seuroihin tai muuhun yhdistystoimintaan osallistuminen kuitenkin selvässä laskussa. Myllyniemen mukaan tämä ikäryhmä osallistuu ylipäätään mihinkään vapaamuotoiseen harrastukseen vähemmän, kuin yli 15-vuotiaat nuoret. (Myllyniemi 2009.) Samoin Leena Salmela toteaa nuorten liikuntaharrastuksiin osallistumisen vähenevän varhaisnuoruuteen tultaessa (Salmela 2007). Myllyniemi tarkentaa kuitenkin, että nuorten vapaa-ajan toiminnan ja sosiaalisen osallistumisen muodot saattavat toki olla muuttumassa siten, että perinteisempiin vapaa-ajanviettopoihin pohjautuvan kyselyn perusteella nuorempien osallistumisaktiivisuudesta välittyy todellista negatiivisempi kuva (Myllyniemi 2009).

Monia nuoria koskettavat elämässään erilaiset syrjäytymisen riskitekijät, mutta kaikki heistä eivät kuitenkaan syrjäydy. Syrjäytymisriskeille altistuneiden nuorten kokemuksia tutkineiden Rönkön ym. tutkimus osoittaa lukuisten aiempien tutkimusten tavoin, että erilaiset positiiviset kokemukset ja elämän käännekohtat ovat olennaisia elämän negatiivisista kehityskuluista irti pääsemisessä. Tärkeitä tekijöitä positiivisen muutoksetjun käynnistymisessä ovat esimerkiksi kannustavat sosiaaliset suhteet ja roolit, onnistumiset koulutuksessa ja työssä, sekä yksilölliset kiinnostuksen kohteet ja vapaa-ajan aktiivisuus, kuten harrastukset. Edellä kuvattujen tekijöiden vaikutus selittyy muun muassa sillä, että ne tarjoavat rohkaisevia onnistumisen, itsetunnon ja elämönhallinnan kokemuksia sekä ympäristöstä saadun hyväksynnän yksilön elämäntavalle. Erityisen keskeistä tutkijoiden mukaan oli yksilöiden kokema hallinnan sekä valinnan- ja vaikutusmahdollisuuksien tunne omassa elämässään. (Rönkä ym. 2002.)

Harrastaminen ja vapaa-ajan sosiaalinen osallistuminen tarjoavat nuorille monenlaisia merkityksiä, kuten kiinnittymismahdollisuuksia erilaisiin ryhmiin, yhteisöihin tai instituutioihin (ks. esim. Myllyniemi & Gissler 2012, 94). Harrastaminen ja nuorta kiinnostava vapaa-ajan tekeminen voi tarjota nuorelle tärkeää sosiaalista tukea sekä onnistumisten ja pärjäämisen kokemuksia, jotka ovat merkityksellisiä nuoren itsearvostukselle ja sosiaalisen rohkeuden rakentumiselle (Rönkä ym. 2002, ks. myös. Salmela 2007; Kivelä & Ahola 2007). Nuorten vapaa-aikaa ja yhdenvertaisia toiminnan mahdollisuuksia monipuolisemmin tukemalla voitaisiinkin tarjota näitä tärkeitä kokemuksia ja kiinnittymisen kohteita erilaisista taustoista tuleville nuorille nykyistä huomattavasti enemmän.

Syrjäytymisen ehkäisemisen tärkeydestä ollaan yksimielisiä ja käytössä on jo lukemattomia erilaisia ratkaisukeinoja. Käytännössä ennalta ehkäisy kuitenkin ontuu, sillä suuri osa resurs-

seista kohdennetaan korjaavaan työhön ja ongelmiin puututaan usein vasta silloin, kun syrjäytymisriski on jo selvästi kohonnut, tai nuori on jo ehtinyt pudota koulutuksen ja työn ulkopuolelle (ks. esim. Paananen ym. 2012). Ennaltaehkäisyn ohella syrjäytymisen vastaisen työn katveessa ovat usein olleet nuorten koulutuksen ja työn ulkopuolelle jäävät elämämpiirit ja vapaa-aika. Yhdeksi ratkaisuksi nuorten tarpeiden tukemiseksi ja osallistumisen lisäämiseksi on ehdotettu koulujen avaamista kansalaisyhteiskuntaan. Tässä *community centre* -tyyillisessä lähestymistavassa teoriapainotteiseen opetustehtävään keskittyvät koulut avattaisiin entistä enemmän monimuotoiselle vapaa-ajan toiminnalle, jossa nuoria voitaisiin ohjata heidän omia kiinnostuksen kohteitaan ja vahvuuksiaan tukevaan harrastus- tai vapaa-ajan toimintaan. Samalla kouluja kannustetaan laajentamaan yhteistyötään kolmannen sektorin ja kunnan nuorisotoimen kanssa, jolloin nuoria ympäröisi nykyistä laajempi ja tiiviimpi tukiverkosto. (Ahola ym. 2009.)

NOTKE-hankkeessa on pyritty tarttumaan näihin katvealueisiin ja etsitty erilaisia toimivia yhteistyöverkostoja sekä toimintamalleja nuorten osallisuuden ja osaamisen edistämiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Seuraavassa luvussa kuvataan tarkemmin hankkeen tavoitteita sekä hankkeessa kehitettyjä toimintamalleja.

3

NOTKE-hankkeen toimintamallit

3 NOTKE-HANKKEEN TOIMINTAMALLIT

*E*t [nuorille] olis jotain järkevää virikkeellistä tekemistä vapaa-aikana. Kyllä mä uskon, et kaikenlaiset [nuoriso]takuut onnistuis paljon paremmin, kun hoidettais ensin tää vapaa-aika kuntoon.

Erityisopettaja, rakennus- ja kokkausleirien ohjaaja

Ei oo tarkoitus tehdä noista näyttelijöitä, vaan johonki suuntaan antaa se kipinä. Et on joku syy herätä aamulla. Jos me yhdellekin suodaan se, että hän on arvokas ihminen, ni tää on ollu sen arvosta.

Teatteriohjaaja, Backstage-kurssin vetäjä

3.1 Hankkeen lähtökohdat

NOTKE-hankkeen taustalla on vuonna 2009 julkaistu tutkimus *Koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisy Varsinais-Suomessa*, joka toteutettiin Koulutussosiologian tutkimuskeskuksessa Varsinais-Suomen liiton tilauksesta. Maakunnan koulupudokkaiden ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tilannetta kartoittaneessa hankkeessa pyrittiin löytämään uusia keinoja ja toimintatapoja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Esiin nousi useita syrjäytymisen ehkäisyyn liittyviä kehityskohtia, muun muassa kolmannen sektorin puuttuminen nuorten syrjäytymisen ehkäisyn verkostoista sekä ajatus koulujen avaamisesta monipuoliselle vapaa-ajan toiminnalle *community centre* -ajattelun mukaisesti. Jotta nuorten ympärille onnistuttaisiin muodostamaan mahdollisimman aukoton ja tiivis tukiverkosto, esitettiin nuorisotoimen, koulun ja kolmannen sektorin toimijoiden välille entistä aktiivisemmän moniammatillisen yhteistyön kehittämistä. (Ahola, Galli & Ikonen 2009.)

Tutkimuksessa esiin nostettujen kehityskohteiden mukaisesti NOTKE-hankkeen tarkoituksena on ollut aktivoida moniammatillista alueellista yhteistyötä, sekä löytää konkreettisia toimintatapoja ja hyviä käytäntöjä, joiden pohjalta voidaan rakentaa uudenlainen toimintamalli nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Hankkeessa on kehitetty ja pilotoitu monituottajamallia, jossa kunnat, järjestöt, yritykset ja muut tahot järjestävät koordinoidusti yhteistyössä nuorille avointa, yhteisöllistä ja työelämätaitoja edistävää toimintaa.

Aluksi toiminnan ytimenä oli peruskoulu, jonka ympärille toimintaa kehitettiin. Yläkoulu tavoittaa vielä koko ikäluokan, joten ensimmäisen ja toisen asteen nivelvaiheen nuoria tavoitettaessa koulun kanssa suunniteltu toiminta nähtiin tärkeänä. Tavoitteena oli työelämäkerhojen luominen, joiden kautta koulun työelämäyhteydet paranisivat ja alueen työelämäosaaminen kytkeytyisi koulun toimintaan. Toiminnan ohjaajina oli yläkoulun opettajia, jotka kehittivät oman työnsä ohella vapaa-ajanharrastetoimintaa. Hankkeen aikana tämä osoittautui kuitenkin raskaaksi järjestelyksi; koulun työntekijä on tärkeä linkki tavoittaa nuori, mutta toiminnan järjestämistä ei voi edellyttää oman varsinaisen työn ohella.

Hankkeen edetessä toimintaa laajennettiin Liedossa ja Turussa koulu yhteistyön lisäksi nuorisotoimen pariin. Toiminnan järjestämisessä painopiste muuttui kuntien työntekijöiden tunti työstä ostopalveluihin ja hankkeen palkkaamiin ulkopuolisiin ohjaajiin, joiden avulla pyrittiin tuomaan julkisiin tiloihin – kouluihin ja nuorisotiloihin – uudenlaista toimintaa nuorille. Pienten yritysten, järjestöjen ja hankkeen ohjaajien järjestämä toiminta synnytti ammatillisesti toteutettua toimintaa eri aloilla ja kouluihin yritys yhteistyötä.

Kaiken kaikkiaan hankkeessa on toteutettu erilaisia kerhoja, työpajoja, leirejä sekä kursseja, joiden tarkoitus on ollut tarjota nuorille innostavaa tekemistä, itsetunnolle tärkeitä onnistumisen kokemuksia sekä tekemällä oppimista. Näin on pyritty edistämään syrjäytymisvaarassa olevien nuorten osallisuutta sekä parantamaan nuorten elämänhallintaa ja työelämävalmiuksia.

Taulukko 1. NOTKE-toiminta Kaarinassa, Liedossa ja Turussa 1.6.2010 – 31.7.2013. Toiminta on suunnattu 14–19-vuotiaille syrjäytymisvaarassa oleville nuorille. Toimintaan osallistui kolmivuotiskauden aikana yhteensä 337 nuorta.

KAARINASSA	LIEDOSSA	TURUSSA
<p>Ammatilliset kerhot Piispanlähteen koulussa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kulttuurikerho • Kokkikerho • Rakennuskerho • Vaihtoehtoja vapaa-aikaan • Kuvataidekerho • Vaatesuunnittelukerho <p>10-luokka-yhteistyö</p> <ul style="list-style-type: none"> • Muinaistekniikat <p>Leiritoimintaa loma-aikaan</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rakennus-, remontointi-, erä- ja kokkailuleirit <p>Teatterityöpaja Kaarinan Nuorisoteatterissa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Backstage – työpajamuotoinen kurssi teatterin eri osa-alueista 	<p>Liikuntaa ja sen ohjausta nuorille</p> <ul style="list-style-type: none"> • Näin teen pelikentän kuntoon ja pelaan pesistä • Autan, ohjaan, opastan • Liikuntaclubi • Vaihtoehtoja vapaa-aikaan • Lähikentät kuntoon ja peli käyntiin <p>Kädentaitoja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kättentaitojen paja <p>Yhteistoimintaa ja itsetuntoa</p> <ul style="list-style-type: none"> • KV-klubi • Kipinä-teatterityöpaja • Bändimusiikin työpaja • Bändikurssi 	<p>Varissuo-yhteistyö</p> <ul style="list-style-type: none"> • Capoeiraa nuorisotiloissa • Kädentaitopaja nuorisotalolla • Rämänä-musikaalikerho <p>Vasaramäen yläkoulun nivelvaiheyhteistyö</p> <ul style="list-style-type: none"> • Club Kupittaa • Työnhakupaja <p>Maahanmuuttaja-taustaisille kohdennettu toiminta:</p> <ul style="list-style-type: none"> • JuJutsu & Karate • VALMO:n kädentaitopaja <p>Arjen taitoja nuorten työpaja Fendarilla</p> <ul style="list-style-type: none"> • Marttojen Dream Team

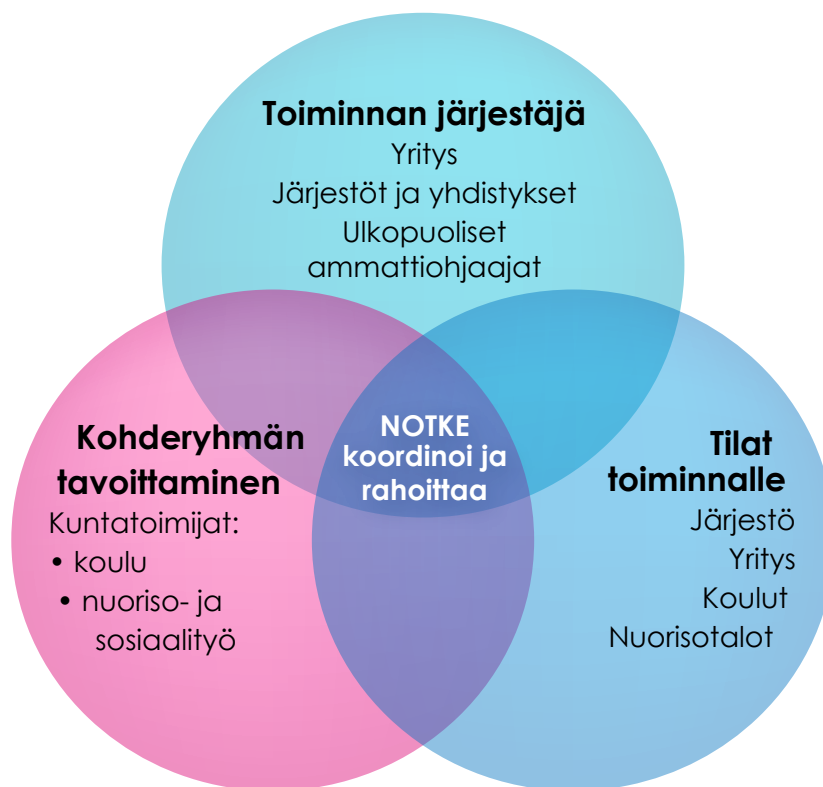
3.2 Monituottajamalli ja moniammatillinen yhteistyö

Hankkeessa on kehitetty monituottajamalli (ks. kuva 1) toiminnan järjestämiseen, jossa hyödynnetään eri toimijoiden vahvuuksia ja luodaan uudenlaista yhteistyötä alueellisten toimijoiden välille. Toimintamallin ajatuksena on, että **nuorten tavoittamiseksi** hyödynnetään niitä kuntien nuorisotalon toimijoita, jotka kohtaavat nuoria työssään ja tuntevat heidät, kuten koulujen opettajia ja kuntien nuorisotyöntekijöitä nuortenpalveluissa ja sosiaalityössä. Pelkkä toiminnan mainostus nuorille ei kuitenkaan riitä, vaan kuntatoimijoiden on sitouduttava henkilökohtaiseen kontaktointiin ja kannustukseen saadakseen syrjäytymisvaarassa olevat nuoret mukaan toimintaan. Samalla **toiminnan järjestäjäksi** sitoutetaan alueellisia järjestöjä, yhdistyksiä ja yrityksiä, jotka tuovat yhteistyöhön oman ammatillisen osaamisensa sekä nuorille tärkeitä kontakteja alueen työelämään ja järjestöpuolelle.

Moniammatillisen yhteistyön järjestämisessä eri toimijoiden selkeät roolit ovat tärkeitä. Kuntatoimijoilla on oma työtaakkansa, joka rajaa heidän mahdollisuuksiaan ylimääräisen harrastustoiminnan järjestämisessä, mutta heillä on henkilökohtainen kontakti nuoriin, jota taas pienillä yrityksillä, järjestöillä ja yhdistyksillä ei ole. Heillä on kuitenkin parhaat ammatilliset valmiudet ohjata nuoria eri aloille, kuten teatterikurssilta valosuunnittelun pariin.

Kohderyhmän tavoittamisen ja toiminnan järjestämisen lisäksi keskeistä on löytää **toiminnalle sopiva tila**. Kuten luvussa 4 tarkemmin kuvataan, on toimintaa tärkeää viedä mahdollisimman lähelle nuoria ja järjestää toimintaa tiloissa, joihin nuorilla on mahdollisimman matala kynnyksensä. NOTKE-hankkeessa nuoria on esimerkiksi tavoitettu viemällä ohjattua toimintaa tiloihin ja paikkoihin, joissa nuoret muutenkin viettävät aikaa, kuten kouluihin, nuorisotaloille tai työpajalle.

Kuva 1. NOTKE-toimintamalli

NOTKE-hankkeessa sitoutuneella moniammatillisella yhteistyöllä, nuorten henkilökohtaisella kontaktoinnilla ja kuntien tiloja hyödyntämällä toimintaan on saatu aktivoitua sellaisia nuoria, jotka ovat jollain elämän alueella olleet vaarassa syrjäytyä ja jotka eivät vielä ole löytäneet paikkaansa yhteiskunnassa.

3.3 Dokumentointijärjestelmä moniammatillisen yhteistyön tukena

Moniammatillisen toiminnan järjestäminen ja sen koordinoiminen on haastavaa. Toiminta ja tiedot siitä hajaantuvat eri toimijoille. Ratkaisuna toiminnan koordinointiin NOTKE-hankkeessa kehitettiin ja pilotoitiin RUSE:n aiemmin kehittämää uudenlaista sähköistä dokumentointijärjestelmää, jota eri käyttäjäryhmät, kuten toiminnan ohjaajat, hankkeen ohjausryhmä sekä toimintaan osallistuvat nuoret, voivat käyttää erilaisiin kohdennettuihin toimintoihin. Hanketoimijat sekä ohjaajat hyödynsivät järjestelmää toiminnan suunnitteluun, koordinointiin ja raportointiin. Järjestelmään voi esimerkiksi koota kunnissa järjestettyä nuorten toimintaa eri ohjaajien toimesta, minkä jälkeen toiminnasta voidaan koota julkiselle nettisivulle tapahtumakalenteri sekä muuta tarpeellista tietoa nuorille. Lisäksi järjestelmään voidaan kerätä osallistumistietoja toiminnan raportointia varten.

Järjestelmään on myös kehitetty osallistujille suunnattu osaamiskortti, johon tallentuu nuoren osallistumistiedot eri työpajoilta, leireiltä ja kursseista. Kortissa voidaan koota yhteen ja kuvata tarkasti nuoren osaamista ja saavutettuja taitoja eri harrastuskerhoissa tai -toiminoissa. Nuori voi myöhemmin hyödyntää osaamiskorttia todistuksena osallistumisestaan, saavuttamistaan taidoista sekä mahdollisista saamistaan vastuutehtävistä. Harrastuksissa saatujen työelämätaitojen hyödyntäminen on tärkeää nuoren ensi kosketuksissa työelämään, kuten ensimmäistä kesätyöpaikkaa hakiessa, jolloin varsinaista työkokemusta ei vielä ole.

Hankkeessa pilotoitua järjestelmää on vastaisuudessa mahdollista kehittää muiden toimijoiden, esimerkiksi kuntien käyttöön määrittämällä siihen kuntien yksilölliset tarpeet nuorisotoimintaan liittyen. Sähköisen dokumentointijärjestelmän kehitystyön taustalla on Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen aikaisemmin hallinnoima JOMA-hanke.

4

Hyvät käytännöt ja toiminnan haasteet

4 HYVÄT KÄYTÄNNÖT JA TOIMINNAN HAASTEET

Erialaisten hankkeiden ja projektien alati kasvavassa maailmassa on tarpeen kiinnittää huomiota siihen, miten lyhytkestoisten ja jatkuvuuden puutteesta kärsivien hankkeiden oppeja ja kokemuksia pystyttäisiin hankkeen päätyttyä mahdollisimman sujuvasti hyödyntämään uusissa yhteyksissä ja projekteissa. Hankkeissa tavalliseksi käytännöksi on muodostunut erilaisten toiminnassa kehitettyjen hyvien käytäntöjen kokoaminen ja raportoiminen, mikä on NOTKE-hankkeen osalta myös tämän käsillä olevan loppuraportin tarkoitus.

Mutta mitä hyvillä käytännöillä tarkoitetaan? Käsitteen määritelmä on varsin laaja-alainen, ja hyvä käytäntö voikin esimerkiksi kuvata kokonaista onnistunutta projektia tai esitellä vaikkapa jonkin toimivan toimintatavan, työvälineen tai projektityökalun. Hyvillä käytännöillä viitataan hankkeiden ja projektien käsitteistössä tavallisesti joihinkin konkreettisiin palvelumalleihin tai toiminta- ja työskentelytapoihin, jotka tuottavat tavoiteltua muutosta tai joilla on positiivisia vaikutuksia yksilöiden elämässä tai yhteiskunnallisissa rakenteissa. (Koivuneva 2004.)

Raporttia varten haastateltiin hankkeen toimijoita, ohjaajia, yhteistyökumppaneita sekä toimintaan osallistuneita nuoria, ja kartoitettiin toiminnan onnistumisia sekä karikoita. Näihin kokemuksiin pohjaten seuraavissa alaluvuissa esitellään NOTKE-hankkeessa löydettyjä ja kehitettyjä hyviä käytäntöjä, jotka liittyvät erilaisiin yhteistyömalleihin ja toimintatapoihin syrjäytymisvaarassa olevien nuorten vapaa-ajan toiminnan järjestämisessä.

4.1 Toiminnan järjestäminen ja kohderyhmien tavoittaminen

Pitääkö tai voidaanko mennä kotoa väkisin hakemaan?

Kun nuorten syrjäytymistä halutaan ehkäistä tarjoamalla nuorille erilaisia vapaa-ajan toiminnan ja harrastamisen mahdollisuuksia, tulevat ensimmäiset haasteet vastaan jo kohderyhmää tavoitettaessa. NOTKE-hankkeessa toiminta haluttiin säilyttää kaikille nuorille avoimena, ja nuorten leimaamista syrjäytyneeksi haluttiin välttää. Samalla toimintaa kuitenkin haluttiin tarjota ennen kaikkea sellaisille nuorille, joilla joko taloudellisista tai sosiaalisista syistä aiemmat harrastuskokemukset tai -mahdollisuudet ovat olleet vähäiset tai joilla koulutukseen sitoutuminen on syystä tai toisesta vaikeutunut, ehkä jopa vaarassa keskeytyä.

Mutta miten tunnistetaan kohderyhmään kuuluvat nuoret ja voidaan tuoda toiminta heidän tietoonsa ja ulottuvilleen? Miten herättää kiinnostus nuorisosa, jotka eivät ole aikaisemmin olleet mukana harrastustoiminnassa eivätkä omaehtoisesti hakeudu uusien harrastusten pariin? Entä miten kohdentaa toimintaa erityisesti syrjäytymisvaarassa oleville nuorille, kun samalla kuitenkin halutaan välttää antamasta nuorille syrjäytyneen leimaa?

NOTKE-hankkeen toteuttamissa kerhoissa, työpajoissa ja muussa toiminnassa kohderyhmiä tavoiteltiin usein eri keinoin, ja hyviä käytäntöjä etsittiin erilaisten yhteistyömallien kautta. Useissa tapauksissa toiminnasta tiedotettiin nuorille mahdollisimman laajasti, ja hankkeen kerhoja, kurseja ja työpajoja markkinoitiin kaikille avoimena, nuorten osaamista ja työelämävalmiuksia edistävänä harrastustoimintana. Toisinaan osallistujia tavoiteltiin kohdennetusti siten, että kerhojen ohjaajat, koulujen opettajat tai kunnan nuoriso-ohjaajat ja muut nuorisotyön ammattilaiset ottivat yhteyttä suoraan sellaisiin nuoriin, joille he katsoivat tarjotusta vapaa-ajan toiminnasta olevan erityistä hyötyä.

Alla oleva taulukko kuvaa hankkeessa löydettyjä parhaita kohderyhmien tavoittamisen tapoja, ja seuraavissa alaluvuissa tarkastellaan näitä hyviä käytäntöjä vielä lähemmin.

Taulukko 2. Kohderyhmän tavoittamisen haasteet ja hyvät käytännöt

HAASTEITA	HYVÄT KÄYTÄNNÖT
<ul style="list-style-type: none"> Miten tunnistaa ja tavoittaa kohderyhmä? Toimintaa järjestävillä tahoilla harvoin riittäviä kontakteja kohderyhmän nuoriin. 	→ Sitoutunut moniammatillinen yhteistyö
<ul style="list-style-type: none"> Miten rohkaista nuorta kokeilemaan uutta harrastusta? 	→ Suorat kontaktit nuoriin sekä henkilökohtainen motivointi
<ul style="list-style-type: none"> Miten välttää leimaamista kohderyhmän nuoria? 	→ Toiminnan avoimuus

4.1.1 Sitoutunut moniammatillinen yhteistyö

Toki me järjestetään, mut mä en löydä niitä nuoria. Siks tää toimi tosi hyvin, että kaupungin ja pajamestareiden kautta löytyi nuoria. 12 aloitti, 10 jäi mukaan.

Teatteriohjaaja, Backstage-kurssin vetäjä

Esimerkiksi kouluopettajilla ja nuorisotyöntekijöillä on tavallisesti hyvin laajat kontaktit eri taustoista tuleviin nuoriin. Usein nuorille suunnattua vapaa-ajan toimintaa järjestävät kuitenkin eri alojen ammattilaiset teatteriohjaajista liikuntaohjaajiin. He tuntevat nuoria, jotka ovat aktiivisia harrastustoiminnassa, mutta eivät välttämättä löydä tai tavoita niitä nuoria, joille toimintaa NOTKE-hankkeessa haluttiin erityisesti suunnata. Toimintaa järjestettäessä ja nuoria tavoitettaessa erinomaisesti toimineeksi nuorten tavoittamisen keinoksi havaittiin **moniammatillinen yhteistyö**.

Yksi hankekauden onnistuneimmista moniammatillisen yhteistyön kokemuksista haastavan kohderyhmän tavoittamisessa oli Kaarinan Nuorisoteatterin järjestämä Backstage-kurssi. Kurssia suunniteltaessa pohdittiin parhaita väyliä nuorten tavoittamiseen. Backstage-kurssilla nuorille raotettiin ovia teatterin eri osa-alueisiin ja kullisseissa toimiviin ammatteihin, kuten lavastukseen, puvustukseen, maskeeraukseen sekä valo- ja äänitekniikkaan. Aikaisempiin kokemuksiin nojaten teatterin ohjaaja ennakoiki, että avoimesti kurssia markkinoitaessa kurssi täyttyisi nopeasti aktiivisista ja innokkaista teatteriharrastajista, mutta ensisijaisen kohderyhmän nuoret jäisivät tavoittamatta. Heidä kyllä on, mutta miten nuorisoteatteri onnistuisi heidät löytämään?

Nuorisoteatterin yhteistyökumppaniksi neuvoteltiin Kaarinan kaupunki, jonka vahvan yhteistyöhön sitoutumisen seurauksena nuorten tavoittamiseen osallistui nopeasti useita eri aloilla toimivia nuorisotyöntekijöitä; Kaarinan Nuoret Pajamestarit ja sen tiloissa toimiva 10-luokka, kaupungin etsivä nuorisotyö, depressiohoitaja sekä kulttuuritoimi. Kunnan työntekijät lähes-

tyivät sellaisia tuntemiaan nuoria, joille toiminta saattaisi sopia, ja rohkaisivat heitä mukaan henkilökohtaisesti. Nuorten rohkaisussa onnistuttiin hyvin, ja pian alkaneella kurssilla aloitti 12 toiminnasta kiinnostunutta nuorta.

4.1.2 Suorat kontaktit nuoriin sekä henkilökohtainen motivointi

Kuten edellä kuvattiin, kerhojen avoimessa markkinoinnissa herätti usein huolta se, että näin saatettaisiin tavoittaa pääasiassa jo valmiiksi kaikkein aktiivisimmat nuoret. Niille nuorille, joita mukaan haluttiin erityisesti aktivoida, eivät yleiset esittelytilaisuudet, julisteet ja esitteet välttämättä välitä riittävän motivoivaa kutsua.

Monelle nuorelle uuteen toimintaan mukaan lähteminen ja uusien ihmisten kohtaaminen voi tuntua pelottavalta ja turvattomalta. Jännittäessä jää nuori helposti kotiin, vaikka esimerkiksi bändikurssille tai teatterityöpajaan lähteminen voisi nuorta kiinnostaakin. Opettajien, vanhempien tai ohjaajien **henkilökohtainen rohkaisu ja kannustus** voi tällöin toimia ratkaisevana ”tuupparina” nuorelle.

Edellä kuvatun Backstage-kurssin ohella **suoria yhteydenottoja** nuorten tavoittamisessa hyödynnettiin myös muussa hankkeen toiminnassa, muun muassa Piispanlähteen koulun kerhoissa ja leiritoiminnassa sekä Liedossa järjestetyssä bändimusiikin työpajassa. Liedossa pitkään nuorisotyötä tehneellä ohjaajalla oli jo valmiiksi laajat kontaktit paikallisiin nuoriin ja heidän vanhempaisiin. Yhdellä ohjaajan lähettämällä henkilökohtaisella ja kannustavalla viestillä voi olla ratkaisevasti erilainen vaikutus vetäytyvämpiin nuoriin, kuin laajalle joukolle suunnatulla kohdentamattomalla markkinoinnilla. Nuorille ja heidän vanhemmilleen entuudestaan tutun ohjaajan kannustavien yhteydenottojen myötä musiikkityöpajan osallistujamäärä täyttyi nopeasti.

Ohjaajan henkilökohtaisen rohkaisun ohella myös vanhemmilta ja kavereilta saatu kannustus oli keskeinen nuorten osallistumisintoon vaikuttava tekijä. Lopulta kurssista kiinnostuneita tulijoita oli niin paljon, että päätettiin perustaa toinenkin ryhmä.

Kyllä mulla kova usko ja luottamus oli siihen, että ihan varmasti olisi tulijoita, en epäillyt sitä hetkeäkään. [...] Vaikka laitoin vaan muutaman viestin, niin kävi niin, että tulijoita oli kuitenkin enemmän. Eli kuitenkin joku oli puhunut, ja sit joku toinenkin tiesi siitä. Meillähän alun perin oli ajatus yhdestä ryhmästä...mutta sit saatiin lupa siihen, et perustettiin kaksi.

Piispanlähteen koulun kerhoissa ja leireillä ohjaajana toimi koulun erityisluokan opettaja, joka kannusti aluksi koulun erityisluokkien oppilaita mukaan koulun kautta järjestettyyn ammatilliseen vapaa-ajan toimintaan. Nuorten tuntemaan ja arvostamaan opettajan oli vaivaton-

ta saada rohkaistua nuoret innostumaan toiminnasta, ja suuri osa aloittaneista on jatkanut mukana koko usean vuoden toimintakauden ajan. Myös nuorten vertaiskontaktien suosituksilla on ollut näkyvä vaikutus myös Kaarinan toiminnassa. Nuorten puhuttua toiminnasta kavereilleen, olisi mukaan tulijoita lopulta ollut enemmän, kuin toimintaan pystyttiin kerrallaan ottamaan.

4.1.3 Toiminnan avoimuus

Vaikka hankkeen tavoite on ollut ehkäistä nuorten syrjäytymistä, ei toimintaa haluttu rajata tai kohderyhmää erottaa pelkästään syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin. Sen sijaan järjestetyt kerhot, leirit, työpajat ja kurssit haluttiin pitää kaikille nuorille avoimena.

Avoimena markkinoitua toimintaa pyrittiin järjestämään mahdollisimman lähellä nuoria, esimerkiksi nuorisotaloilla, koulujen tiloissa sekä kuntien urheilu- ja ulkoilukentillä. Toiminnasta ja harrastusmahdollisuuksista tiedotettiin nuorille vieraillemalla kouluissa ja nuorisotiloilla, sekä jakamalla kerhojen esitteitä ja julisteita. Toiminnan maksuttomuuden ja kiinnostavuuden, useilla tavoilla madalletun osallistumiskynnyksen sekä järjestäjien moniammatillisen yhteistyön toivottiin tuovan mukaan nuoria erilaisista taustoista.

Avoimuuden etuna on ennen kaikkea se, että näin vältetään erottelemasta ja leimaamasta toimintaan osallistuvia nuoria syrjäytyneiksi tai syrjäytymisvaarassa oleviksi. Samalla toiminnan avoimuudessa oli myös omat haasteensa, kenties päällimmäisenä hankkeen kohderyhmän laava ikähaitari. Kun nuorille tarkoitettu kerhoa tai kurssia tarjotaan kohdentamattomasti kaikille 14–19-vuotiaille, on vaarana käydä niin, ettei toiminta houkuttele ikähaitarin nuorimpia sen enempää kuin vanhimpiakaan. Muutama suunniteltu kerho jouduttiinkin osallistujien puutteen vuoksi lopulta perumaan, vaikka nuoret olivatkin osoittaneet alustavaa kiinnostusta järjestettyä toimintaa kohtaan.

Vaikka avoimessa markkinoinnissa on etunsa, havaittiin hankkeen aikana selvästi, että suorat yhteydenotot sekä nuoren yksilöllinen kohtaaminen ja motivointi olivat tehokkaampi keino tavoiteltaessa nuoria mukaan hankkeen tavoitteelliseen toimintaan kuin toiminnan avoin markkinointi kohdentamattomalle ryhmälle.

4.2 Nuorten osallistuminen ja sitoutuminen

Ja sitten tääl on jotenki totuttu tämmöseen vapaa-aikahengailuun enemmänki, nää nuoret tuolla nuorisotalolla, että semmonen sitoutunut toiminta ehkä kamoksuttaa.

Teatteri-ilmaisun ohjaaja, musikaalikerho

Nuorten tavoittamisen jälkeen seuraavana toiminnan haasteena oli nuorten motivaation ja kiinnostuksen säilyttäminen toiminnan edetessä.

Kerhojen ja kurssien markkinointivaiheessa kiinnostusta ja kuhinaa toimintaa kohtaan oli nuorten keskuudessa selvästi. Lisäksi monesti toimintaa järjestettiin sen perusteella, mitä nuoret olivat kyselyjen perusteella nimenneet heitä itseään kiinnostavaksi vapaa-ajan tekemiseksi. Muutamassa kerhossa heti alkuvaiheessa syntynyt innostus ja imu olivat niin vahvoja, että mukaan lähtenyt ryhmä jatkoi kerhon loppuun saakka ilman, että nuoria olisi pudottanut toiminnasta kesken kurssin pois. Keskeisenä tekijänä näissä oli etenkin edellä kuvattu ohjaajan suora ja henkilökohtainen kontakti nuoriin sekä nuorten vahva motivointi jo osallistujien tavoittamisvaiheessa. Lisäksi toiminnan vaativuustaso on onnistuttu sovittamaan sopivaksi niin, että osallistumiskynnys on aluksi ollut riittävän matalalla ja toiminnan edetessä vaativuustasoa on kohotettu nuoren edistymisen tahdissa.

Valtaosassa hankkeen toiminnasta nuorten toimintaan sitouttamisessa oli kuitenkin paljon haasteita. Alustavasta innostuksesta huolimatta moni nuori jätti tulematta seuraavalla kerralla tai lopetti harrastuksen kesken. Muutama suunniteltu kerho jouduttiin lopulta peruuttamaan osallistujien puutteessa. Miten pystytään madaltamaan nuorten kynnystä osallistua ja sitoutua vapaa-ajan toimintaan? Miten saada nuorten innostus syttymään?

Taulukko 3. Osallistamisen ja sitouttamisen haasteet ja hyvät käytännöt

HAASTEITA	HYVÄT KÄYTÄNNÖT
<ul style="list-style-type: none"> Miten voittaa pelot? Kiinnostuneisuudesta huolimatta nuoria ollut vaikea saada tulemaan paikalle, kun toiminnan on ollut määrä alkua. 	<ul style="list-style-type: none"> → Osallistumiskynnys matalaksi <ol style="list-style-type: none"> toiminnan tuominen nuoria lähelle toiminnan sopiva vaativuustaso ruoka ja konkreettiset hyödyt osallistumisen porkkanoina toiminta kouluympäristössä
<ul style="list-style-type: none"> Miten kannustaa sitoutumaan nuoria, joihin ei aikaisemmin juuri ole kohdistettu odotuksia ja joita sitoutuminen voi jopa kammoksuttaa? 	<ul style="list-style-type: none"> → Toiminnan motivoivuus <ol style="list-style-type: none"> onnistumisen elämysten tarjoaminen ja vastuun antaminen yhteisöön kiinnittymisen ja sitoutuneen ohjauksen merkitys

4.2.1 Osallistumiskynnys matalaksi

Toisaalta sitä ei oo tehty liian semmoseks, et pitäis olla kauheen hyvä, että voi tulla. Että siinä on kuitenkin aika matala kynnyks siihen.

Bändimusiikin työpajan järjestäjä

Hankkeen eri kerhoja, kursseja ja työpajoja käynnistettäessä huomattiin, että usein hyvin pieneltäkin tuntuvat esteet, tai toisaalta pienetkin kannustimet, voivat olla ratkaisevia siinä, lähtevätkö nuoret mukaan järjestettyyn toimintaan.

Erilaisia osallistumisen esteitä kannattaa pyrkiä poistamaan ja osallistumiskynnys kannattaa tehdä nuorille mahdollisimman alhaiseksi. Seuraavassa esitellään hankkeen kokemuksissa esiin nousseita kynnyksen madaltamisen keinoja, joita ovat a) toiminnan tuominen nuoria lähelle, b) toiminnan sopiva vaativuustaso, c) erilaisten konkreettisten hyötyjen tarjoaminen osallistumisen porkkanoina sekä d) toiminnan tuominen koulutyön täydentäjäksi.

a) toiminnan tuominen nuoria lähelle

Mennään sinne, missä ne nuoret viettää sitä vapaa-aikaa.

Puualan artesaani, kädentaitopajojen ohjaaja

Kaikkiin on lähdetty, mihin on pyydetty just silloin, kun ne on ollu. Jos järjestetään sillon, kun ne on nuokkarilla, niin ne lähtee, vaikka ne ei olisi kuullukaan koko jutusta.

Nuorten kerhojen ohjaaja

NOTKE-hankkeessa saatujen kokemusten perusteella oleellista osallistumiskynnyksen matalamisessa on etenkin se, että **harrastukset ovat maksuttomia** ja että ne **viedään nuoria lähelle**, nuorille **sopivaan paikkaan ja aikaan**. Nuoren näkökulmasta tilalla, sijainnilla ja kellonajalla voi olla suurikin merkitys, etenkin jos pitkät välimatkat hankaloittavat harrastukseen kulkemista. Tätä etenkin haja-asutusalueiden asukkaita koskevaa näkökulmaa on ylipäättään otettu nuorten harrastustoiminnan järjestämisessä huomioon yllättävän vähän (ks. Harinen 2012).

NOTKE-hankkeessa toimintaa pyrittiin tuomaan lähelle nuoria viemällä ohjattuja kerhoja esimerkiksi kuntien nuorisotaloille. Nuorisotaloilla tavoitettiin kyllä paljon nuoria, mutta aivan ongelmatonta uudenlaisen toiminnan järjestäminen nuorisotaloilla ei ollut. Niissä aikaa viettävät nuoret eivät ole useinkaan tottuneet ohjattuun ja säännölliseen yhdessä tekemiseen, vaan viettivät mieluiten aikaa vapaasti ”hengailleen”, esimerkiksi videopelejä pelaillen. Ohjaajien kokemusten perusteella valtaosa nuorista suhtautuikin käynnistettyyn toimintaan aluksi epäillen, eivätkä he osoittaneet erityistä kiinnostusta järjestettyyn toimintaan osallistumiseen. Käynnistys-

vaiheiden haasteista huolimatta esimerkiksi Varissuon nuorisotalolle viety kädentaitopaja keräsi kuitenkin lopulta kerta toisensa jälkeen runsaasti osallistujia. Lisäksi nuorisotaloilla tavoitettiin hyvin juuri sellaisia kohderyhmän nuoria, joilla ei ole välttämättä ollut mahdollisuuksia tai innostusta aikaisemmin osallistua muuhun harrastustoimintaan.

Toiminnan lähelle tuomiseen liittyy myös ajatus siitä, että **nuoret saavat itse vaikuttaa toiminnan sisältöön**. Kädentaitopajan ohjaajan mukaan ratkaisevaa kokemuksen kääntymisessä myönteiseksi olikin etsiä sellaisia tekemisen muotoja, joista nuoret itse innostuvat ja joita he saavat itse ehdottaa.

Aina kun sinne menee, niin kuulee ainakin niiltä nuoriso-ohjaajilta, et ollaan odotettu, ja ”tehdääks sitä ja tehdääks tätä..” Että siellä on nyt se paidanpainamisvillitys, niin sitä me ollaan nyt tehty varmaan joku kuukausi joka kerta. [...] Mutta paras on tehdä sitä mistä ne innostuu.

Huomioitavaa on, ettei toimintaa toki ole ollut tarkoitus järjestää kokonaan nuorten omilla ehdoilla, vaan hankkeen toiminta on ollut tavoitteellista ja suunniteltua siten, että toimintaan osallistuminen tavalla tai toisella vahvistaa nuorten elämänhallintaa, arjen taitoja sekä työelämävalmiuksia (ks. luku 4.3.). Samalla nuoret voidaan kuitenkin tuoda mukaan omien

harrastustensa suunnitteluun ja ideointiin, mikä on monestakin syystä kannattavaa. Ensiksi-kin nuoret saavat mahdollisuuden vaikuttaa itseään koskeviin asioihin, mikä vahvistaa nuorten osallisuuden kokemusta ja edistää siten samalla myös hankkeen perimmäisiä tavoitteita. Toisaalta nuoret itse tietävät parhaiten mistä ovat kiinnostuneita, ja saadessaan vaikuttaa harrastustensa sisältöön, voi heidän olettaa myös sitoutuvan siihen vahvemmin. Voivatpa he olla vastaanottavaisempia myös ohjaajan järjestämälle toiminnalle, kun ohjaaja on vastavuoroisesti vastaanottavainen heidän ideoilleen. Ohjaajan luottamus nuoriin ruokkii myös nuorten luottamusta ohjaajaan.

Silloin kun mä aloin käymään siellä, niin ne nuoret oli aina tasan sen jonkin pelikoneen edessä - siellä on semmonen iso taulu - ja telkkarin ja tietokoneen. Että tuntu, et ne istu paljon niissä kolmessa paikassa. Mutta toi käsityö on tuonut siihen semmosen hajottavan elementin mukaan. Että ne nuoret on enemmänkin siellä pöytien ääressä ja juttelee, ja joku saattaa maalata siinä paitaa ja pari muuta istuu ja puhuu. Et kyllä se käsityöelementti on ainakin vähän siirtänyt niitä ryhmiä pois sieltä näyttöpäätteitten luota. [...] Kyllä sen huomaa, että siinä on mennyt jonkin aikaa, et mut on hyväksytty siihen porukkaan mukaan. Et se kynnys, mikä ensin oli korkea lähtee yhtäkkiä jonkun askarteluohjaajan kanssa tekemään jotain, niin se on nykyään, et tuntuu että semmonen tekeminen on tullu sinne, et siihen on helpompi tarttua.

Nuorten kuuntelemisen lisäksi tärkeää nuorisotalolla järjestetyn työpajan onnistumisessa on ollut myös ohjaajan pitkäjänteisyys ja nuorten aktiivinen rohkaisu. Huolimatta nuorten mahdollisesta vastustelusta toiminnan alkuvaiheessa, ei aloitettua toimintaa kannata lopettaa ensimmäisen tai toisenkaan hiljaisen kerran jälkeen, vaan nuorille on annettava aikaa tottua uudenlaiseen mahdollisuuteen viettää vapaa-aikaa.

b) toiminnan sopiva vaativuustaso

Itsetunto tuntuu olevan vähä heikko ja semmonen yrittäminen, ja sit lannistutaan helposti. Niin se on ollu se yks painopiste, et uskaltaa tehdä vaikkei heti meniskään ihan putkeen.

Erityisopettaja, rakennus- ja kokkausleirien ohjaaja

Se vaatii tosi paljon se draama, et esimerkiksi se, et käskee vaan et otetaan kengät pois jalasta ja tullaan piiriin, niin se on jo niin poikkeava juttu. Että kaikkii nolottaa ottaa kengät pois jalasta, kun ne ei oo ajatellu et millaset sukat mul saattaa olla, ni huomaa että niillä menee hirveet jännitykset päälle jo siinä kohtaa.

Teatteri-ilmaisun ohjaaja, musikaalikerho

Useissa kerhoissa havaittiin, että osallistumiskynnyksen keskeisiä tekijöitä on myös harrastuksen **vaativuustason sovittaminen nuorille riittävän matalaksi**. Monilla nuorilla toimintaan osallistumista jarruttivat erilaiset pelon ja jännityksen aiheet, kuten pelko itsensä nolaamisesta tai uusiin ihmisiin tutustumisesta. Ei liene yllättävää, että haastavinta osallistujien

saamisen kannalta hankkeessa oli sellaisten kurssien ja kerhojen järjestäminen, joissa toiminta liittyi tavalla tai toisella esiintymiseen. Draama on usein nuorten itse toivomien harrastusten kärjessä, mutta saattaa lopulta kuitenkin vaatia osallistujiltaan enemmän uskallusta, kuin nuoret ennakkoon osaavat arvata.

Esimerkiksi Turun normaalikoulussa järjestetyn musikaalikerhon rekrytointivaiheessa sopivan vaativuustason löytämiseen nähtiin paljon vaivaa ja kokeiltiin lukuisia osallistamisen tapoja kaikille avoimesta markkinoinnista koe-esiintymisiin. Syyslukukaudella koulussa näkyvästi ja avoimesti markkinoitu kerhotoiminta kyllä alustavasti nuoria kiinnosti, mutta ensi yrittämällä ei onnistuttu tavoittamaan tarpeeksi kookasta sitoutunutta ryhmää musikaalin toteuttamiseksi, joten syksyn pienryhmässä päätettiin keskittyä musikaalin käsikirjoittamiseen. Keväällä musikaalikerhoa käynnistettiin uudelleen. Kerhosta kiinnostuneita nuoria riitti yhä, mutta syksyllä koetut haasteet nuorten sitoutumisessa jatkuivat.

Osa toivoi, että tää olis joku tv, niinku Idols-kilpailu tai vastaava. Et jotkut oli ihan yllättyneitä, että missä ne kamerat on, ja lähti sitten meneen, kun ei ollut kame-roita. Ja seuraavaks laitoinkin, kun huomasin et ahaa, täällä toivotaankin tällasta Idols-meininkiä, ni laitettiin vähän teatterivaloa ja spehtaakkelinomaisuutta yritettiin, ja että noniin, nyt tulee tällanen rap-biisi, ja siihen piti ryhmissä tehdä musiikkivideo. Mut sitten se olikin liian paljon. Et me todella haettiin sitä väylää, eikä meinattu millään löytää.

Lopulta teatteri-ilmaisun ohjaajan järjestämä musikaalikerho toteutettiin täydentävänä osana koulun omaa draamakurssia, jossa tavoitteena oli ammattiohjaajan vierailun ja teatterialan ammatillisen näkemyksen avulla piristää oppilaiden alhaista motivaatiota ja innostusta. Alun haasteista huolimatta musikaalin toteutus onnistui lopulta hyvin. Musikaalikerhon nuorten motivoinnin keinoja kuvataan tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Myös Liedossa toteutettu musiikkityöpaja ja Kaarinan Nuorisoteatterin Backstage-kurssi tarjosivat nuorille jonkin verran esiintymismahdollisuuksia, mutta esiintyminen ei niissä ollut toiminnan pääosassa. Parrasvalojen sijaan nuoret saivat halutessaan pysytellä kulisseissa, kun kurseilla keskityttiin esiintymisen sijaan soittoharjoituksiin tai tutustuttiin teatterin eri ammattien kirjoon, kuten maskeeraamiseen, lavastamiseen tai valotekniikkaan. Tämän lisäksi nuorille korostettiin, ettei kurssille osallistuminen edellyttänyt aikaisempaa osaamista tai kokemusta vastaavista harrastuksista. Näin osallistumiskynnys oli lähtökohtaisesti nuorille hyvin matalalla, ja nuoria saatiinkin kurseille mukaan melko vaivattomasti. Nuorisoteatterin ohjaajan mukaan myös teatterin pienimuotoisuus ja kotikutoinen tunnelma tekevät ympäristöstä turvallisen tuntuksen, jolloin mukaan tuloa ei tarvitse jännittää liikaa.

c) ruoka ja konkreettiset hyödyt osallistumisen porkkanoina

Tärkeää olisi, et siä ois hyvä safka. Kaupunki huolehtii osaltaan välipalasta ja Ka-NuTe osaltaan. Ja mä oon panostanu siihen. Et ei mitään kuivaa kantttyä.

Teatteriohjaaja, Backstage-kurssin vetäjä

Kenties yllättäenkin yksi useimmin esiin nousevista havainnoista kerhojen, leirien ja työpa-
jojen yhteydessä oli tarjolla olleen **välipalan tai ruokailun vetovoimaisuus** nuorten keskuu-
dessa. Yksi nuorten suosituimmista ja eniten toivomista kerhoaktiiviteeteista tai kerhomuo-
doista hankkeen aikana on ollut kokkaaminen ja yhdessä ruokailu. Samalla eri kerhojen ja
kurssien yhteydessä huomattiin, että tieto pienestäkin välipalatarjoilusta houkuttelee nuoria
mukaan toimintaan kuin toimintaan.

Vaikka kaakaokupillista tai pientä sämpylää voi olla vaikea mieltää ratkaisevaksi tekijäksi sii-
nä, saadaanko nuoret innostumaan vaikkapa draamakerhosta, ei sen merkitystä sovi hank-
keen kokemusten perusteella myöskään aliarvioida. Kaikille nuorille ei koti ole monipuolisen
ruuan ja notkuvien pöytien keidas, joten pienikin maistuva välipala harrastuksen lomassa
tarjoiltuna saattaa olla nuorelle todellinen kiinnostuksen herättävä tekijä. Toisaalta yhteiset
ruokailuhetket ja yhdessä kokkaaminen ovat mukavaa ja ryhmähenkeä edistävää tekemistä.
Samalla ruuan valmistaminen laadukkaista raaka-aineista edistää hyvin perustavalla tavalla
nuoren arjen taitoja ja terveellisiä elämäntapoja sekä vahvistaa omaa elämänhallinnan tun-
netta.

Toi kokkikerho, kun kaikki on tehty raaka-aineista, niin siinä ihan selkeästi nuoret on kehittynyt tosi paljon. Ja me käytetään niitä heidän taitoja noilla leireillä. Et se on aika iso ruletti, kun siinä on 10 [nuorta] leiriolosuhteissa, se kolme lämmintä ateriala ja aamiainen. Ja sit se, et pyritään eineksistä kokonaan eroon. Ja sit salaatti ja hedelmät on isos roolissa. Et tehdään eväät laivoille kun liikutaan saaristossa, niin kyl he... muistan, kun yks poika tuli toimintaan mukaan, kun hän ei syönyt kuin kuivaa leipää [...] et hän ei syönyt koulussakaan ollenkaan. Kyllä nykyään menee ihan laidasta laitaan.

Erityisopettaja, rakennus- ja kokkausleirien ohjaaja

Välipalatarjoilun tai ruuanlaiton lisäksi pieninä osallistumisen porkkanoina voivat kerhoissa ja kursseilla toimia **erilaiset konkreettiset ja näkyvät hyödyt**, joita nuori toimintaan osallistumisesta saa. Esimerkiksi Vasaramäen koulussa järjestetyille 9-luokkalaisten työnhakukurssille sekä Työpaja Fendarilla järjestetyille arjen taitojen kurssille nuoria houkuteltiin mahdollisuudella suorittaa kurssin yhteydessä hygieniapassi. Työntekijöiltä edellytetään hygieniapassia käytännössä katsoen kaikissa elintarvike- ja ravintola-alan työpaikoissa, joten passin suorittamisesta voi olla selvää hyötyä nuorille vaikkapa ensimmäisiä kesätyöpaikkoja hakiessa.

d) toiminta kouluympäristössä

NOTKE-hankkeessa yhtenä tavoitteena oli **syventää nuorisotoimijoiden sekä järjestöjen ja yritysten yhteistyötä paikallisten koulujen kanssa**. Koululaitos läpäisee kattavasti nuorten ikäluokat, joten koulu onkin tehokkaimpia eri taustoista tulevien nuorten tavoittamisen väyliä. Samalla etenkin yläkoulun päätyminen on nuorille keskeinen elämän nivelvaihe, jossa nuorten on viimeistään mietittävä ja tehtävä ensimmäisiä valintojaan tulevaa koulutusta ja ammattiaan koskien. Niinpä hankkeen kerhoja, kursseja ja leirejä toteutettiin yhteistyössä paikallisten koulujen kanssa, joko koulujen tiloissa, toimintaa kouluissa markkinoiden tai koulun kautta järjestettynä vapaa-ajan toimintana.

Koulu toiminnan toteuttamisympäristönä oli toisissa tapauksissa hyvin onnistunut ja toisissa hieman haastavampi. Useita vapaa-ajan kursseja järjestettäessä voitiin todeta, että monia kouluallergisia nuoria, joita hankkeessa juuri haluttiin tavoittaa, ei kouluympäristöön jääminen vapaa-ajalla välttämättä houkuta, eikä koulutiloissa järjestettävälle vapaa-ajan kerholle aina onnistuttu saamaan osallistujia. (Vrt. Ahola ym. 2009, 52–53.)

Mä luulen että ongelma on myöskin tää, että kurssi on täällä koulun tiloissa, et nää oppilaat mieltää sen kouluks, et ne halua pois täältä.

Teatteri-ilmaisun ohjaaja, musikaalikerho

Nuorten osallistumisen näkökulmasta onnistuneimpia koulu yhteistyön malleja olivat lopulta kurssit, jotka hankkeessa toteutettiin koulujen opetustyötä täydentävänä, kuten musikaalikerho, jonka vetäjänä toimi teatteri-ilmaisun ohjaaja, ja muinaistekniikkakurssi, jota ohjasi puualan artesaani. Luokkien opettajilta saadun palautteen mukaan ulkopuolisen ammattioh-

jaajan vetämät kurssit innostivat oppilaita ja kohottivat oppilaiden entuudestaan alavireistä motivaatiota osallistua opetukseen.

Nuorten alhaisesta osallistumisinnosta huolimatta kouluihin on jo pidemmän aikaa haluttu tuoda lisää juuri vapaa-ajan kerhotoimintaa. Tärkeänä tavoitteena on pidetty etenkin syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tavoittamista, joilla harrastusmahdollisuudet ovat muutoin vähäiset. (Ks. Ahola ym. 2009, 50.) Onnistuneen vapaa-ajan toiminnan järjestämisestäkin saatiin kouluympäristössä kokemuksia. Piispanlähteen koulun erityisopettajan ohjaamille viikonloppuleireille ja arki-iltojen kerhoihin osallistujia olisi ollut vuodesta toiseen enemmän, kuin mukaan on ollut mahdollista ottaa. Ratkaisevaa on ollut ohjaajan vahva sitoutuneisuus ja motivoituneisuus toimintaan. Vaikeista taustoista tulevat nuoret ovat oppineet arvostamaan heidän hyväkseen työtä tekevää ohjaajaa, ja ohjaaja on onnistunut tarjoamaan nuorille sellaisen koulu yhteisön, johon he haluavat sitoutua myös vapaa-ajalla.

Nuorten epäluulo ja kiinnostuksen puute voi olla aluksi suurta tarjottua uudenlaista toimintaa kohtaan, kuten havaittiin myös nuorisotaloille viedyn toiminnan yhteydessä. Ohjaajan pitkäjänteisyyden ja aktiivisen rohkaisun myötä nuorten asenne voi kuitenkin aikaa myöten muuttua. Nuorille kannattaa siis antaa mahdollisuus innostuksen ja oman jutun löytämiseen järjestämällä monipuolista vapaa-ajan toimintaa nuorisotaloilla ja kouluissa.

4.2.2 Toiminnan motivoivuus

a) onnistumisten elämysten tarjoaminen ja vastuun antaminen

Edellä kuvattu musikaalikerho toteutettiin suunnitelmista poiketen lopulta täydentävänä osana koulun omaa draamakurssia, sillä aluksi kaavailtuun vapaa-ajan kerhoon ei erilaisista yrityksistä huolimatta onnistuttu rohkaisemaan osallistujia. Musikaaliharjoitusten käynnistyttyä oli kurssilaisten motivaatio ja innostus yhä vähissä. Ohjaajan mukaan nuorten suhtautuminen muuttui kuitenkin kurssin kuluessa. Kevään ensi-illan koittaessa kurssilaisten innostus oli huipussaan ja he olivat uurastaneet tähtihetkeään varten toden teolla. Käänteentekevä hetki nuorten asenteissa tapahtui, kun nuorten **oman työn jälki** alkoi harjoitusten edetessä näkyä ja lähestyvä ensi-ilta tuntua todelta.

Näis viimesissä treeneissä mä huomasin, et ku me otettiin valokuvia tästä, ja ku mä vaadin, et kaikilla on puvustus valmiina, ni se selkeesti oli sellanen nostatus. Et ku oli teatterivalot ja otettiin valokuvia, se oli semmonen vau-hetki monelle, semmonen starba-hetki. Siit ehkä tuli semmonen tunne, et tästä tulee hieno ja tästä tulee valmis esitys pian. Ja sen jälkeen on kyllä huomannu, että se motivaatio osallistua on ollut erilainen.

Vastuun antaminen on ollut tärkeä nuorten motivaatioon ja sitoutumiseen vaikuttava tekijä, innostusta kasvattavien onnistumisen elämysten ohella. Kun ohjaaja uskoo nuorelle vastuun jostakin tehtävästä ja odottaa selkeästi myös nuoren kantavan tämän vastuunsa, voi osoitetun luottamuksen vaikutus nuoren omaan asenteeseen ja käyttäytymiseen olla hyvinkin huomattava. Jos nuorilta odotetaan tai vaaditaan liian vähän, välitetään heille viesti siitä, ettei heidän ajatuksiaan pidetä tärkeinä tai ettei heidän kykyynsä onnistua uskota edes ennen, kuin heille on annettu mahdollisuus yrittää.

Selkeesti nää nuoret ei oo tottuneet siihen et heidän mielipidettä kysytään ja he saa päättää itse omista säännöistään, et ehkä niiltä ei oo vaadittu tarpeeksi [...] ni täs on tämmönen valinnan paikka ja semmonen hyvin konkreettisesti näkyvä. Et kaikki mitä on halunnut tehdä saa tehdä, ja on annettu paljon niille vaikuttamisen mahdollisuuksia, ja vaadittukin sitä. [...] Niin ne oli myöskin hyvin otettu siittä. Opettajien kanssa on juteltu, et se on tehny hirveen hyvää sen tytön koulun käynnille, että se on ollu aktiivisempi, sen takia et siihen on jotenkin luotettu niin paljon. [...] Se on ainakin näitten ihmisten kanssa, jotka on lupautuneet ottamaan ison roolin vastaan, ni niillä on ainakin tullut selkeetä muutosta elämään, et nyt ne valinnat on nähtävissä lavalla.

b) yhteisöön kiinnittymisen ja sitoutuneen ohjauksen merkitys

Jos nuorella ei ole muita harrastuksia, kotiolot ovat vaikeat eikä koulu maita, korostuu nuorelle tarjotun vapaa-ajan toiminnan merkitys monellakin tavalla. Toimintaan osallistuminen voi esimerkiksi tarjota nuorelle muuten hyvin vähäisiksi jääviä edellä kuvattuja onnistumisen elämyksiä ja innostuksen hetkiä, mutta se voi tarjota nuorelle myös ainoan **merkittävän ryhmän tai yhteisön**, johon nuori kokee kuuluvansa.

Mielekäs tekeminen ja yhteisöön kuulumisen tuo nuorelle tarkoituksen tunnetta, kasvattaa itseluottamusta ja edistää arkeen kiinnittymistä. Etenkin viikonloppuisin ja muina loma-aikoina järjestetyllä toiminnalla on erään ohjaajan mukaan ollut erityinen merkitys nuorille, joilla koti tai kaveripiiri ei tarjoa vakaata, välittävää tai turvallista ympäristöä, eikä vapaa-ajalle muuten löydy nuorta innostavaa ja kehittävästä tekemistä.

Meillä on sellaset erätukun kautta ostetut puvut kaikilla, ja sit on nimikyltti vielä oppilaillla, ja ne on tavattoman ylpeitä niistä [...] just tämmönen, et ollaan jotain, kuulutaan johonkin yhteisöön. Se on tosi iso asia, merkittävä näille nuorille. Kun nää ei välttämättä pysty, eikä haluakaan siihen omaan kotiin kiinnittyä. Eikä saa semmosia aikuismalleja, mihin he haluaisi hirveesti kiinnittyä.

E erityisopettaja, rakennus- ja kokkausleirien ohjaaja

Kuten ohjaajan kuvauksesta käy ilmi, yhteenkuuluvuuden kokemuksen syntymisessä keskeistä voi olla vaikkapa niinkin yksinkertainen seikka, kuin ryhmän yhteiset työasut. Tiiviin yhteisön syntyminen ja nuoren halu kiinnittyä siihen ei silti synny sormia napsauttamalla, vaan

edellyttää paljon myös ohjaajalta. Hankkeen ohjaajien kokemuksissa korostuikin **ohjaajan sitoutuneisuuden** sekä **nuorille annetun ajan ja välittämisen** merkitys.

Jos noiden nuorten kanssa viettää aikaa, niin kyllä ne sitä arvostaa. On semmonen aikuisen nälkä. Että tuntuu, et ei niihin pysty niin paljon aikuisuutta kaatamaan, ku pitäis, se on pohjaton kaivo. Et se on, tommonen tekevä aikuinen, joka viitsii olla murrosikäisten kanssa, ni onhan se tietynlainen creditti kuitenkin.

Erityisopettaja, rakennus- ja kokkausleirien ohjaaja

Mun mielestä tää on kyllä kaiken kaikkiaan, et just nää nuoret mitä tässä ollaan tavoitettu, [...] ni on semmosii, että monilla ei oo niin kauheesti muuta päämäärää tai tekemistä. Ni kyllä mä koen et, no ylipäänsä jokainen semmonen turvallinen aikuiskontakti on varmaan ihan plussaa, semmosta luottamusta ja muuta.

Puualan artesaani, kädentaitopajojen ohjaaja

Nuorten luottamuksen voittaminen ja heidän innostamisensa totutulta mukavuusalueelta ja tutuista kaveriporukoista uusien harrastusten pariin on usein haastavaa, mutta ei lopulta vaadi suurempaa ihmettä, kuin nuorista välittävän ja motivoituneen ohjaajan, joka on aidosti nuorista kiinnostunut ja valmis antamaan heille aikaansa.

4.3 Elämänhallinnan, koulutusvalintojen ja työelämävalmiuksien edistäminen

Yksi [Backstage-kurssin] nuorista on kiinnostunut valoista. Kaarina-Teatterin 30-vuotisjuhlanäytelmään tarvittiin valoajajaa, nuori kävi harjoituksissa ja ajaa tällä hetkellä esityksissä valoja. Ja tekee sen hyvin. Hän tykkää, kokee kuuluvansa porukkaan, on saanut vastuullisen tehtävän, josta on todella selviydyttävä. Nyt hän on hakemassa ääni- ja valotekniikkaan liittyvään ammatilliseen koulutukseen. Toinen tekniikasta kiinnostunut kurssilainen ajaa ääni- ja valotekniikkaa Kaarinan Nuorisoteatterin kevään tuotannossa ja on viihtynyt hommassa yhtä hyvin. Molemmat saivat koulutuksen työhön ammattimaisilta valosuunnittelijoilta. Kolmas myy lippuja, hän on todella tarkka, aina ajoissa ja meidän kassat ei oo ikinä täsmänny niin hyvin kuin se nyt täsmää. Häntä ei kiinnosta näyttelemisen yhtään, mut hän hakee nyt merkonomikoulutukseen. Ollaan onnistuttu siinä, että ollaan löydetty oma juttu nuorelle, saatu se johonkin yhteisöön, joka jatkuu pidemmälle kuin yhden kurssin ajan. Ja saatu antaa vastuuta jostain tarkasta tehtävästä.

Teatteriohjaaja, Backstage-kurssin vetäjä

Yläkoulun päättymisen on nuorille ensimmäinen tärkeä elämän nivelvaihe, jolloin nuori joutuu jo tekemään ensimmäiset isot valintansa tulevaa koulutusalaan ja ammatillisia kiinnostuksiaan koskien. Näin varhaisessa ikävaiheessa voi moni nuori kuitenkin olla tulevaisuuden ammatillisten tavoitteidensa suhteen vielä melko eksyksissä.

Koulun ulkopuolella ammatillisuuteen perustuvalla vapaa-ajan toiminnalla voi olla suuri merkitys nuorille, jotka eivät viihdy teoriapainotteiseen oppimiseen keskittyvässä koulussa. Harrastukset ja muut eri ympäristöistä hankitut kokemukset voivat osaltaan muokata nuoren käsityksiä työelämästä, tulevaisuudesta ja mahdollisuuksistaan ja siten antaa nuorille virikkeitä ammatillisten ratkaisujen tueksi. Ammatillisten näkökulmien tuominen yläkouluikäisille nuorille mahdollisimman monipuolisesti ja konkreettisesti onkin kannattavaa, sillä näin voidaan auttaa nuoria saamaan realistisemman käsityksen erilaisista vaihtoehdoista sekä omista kiinnostuksen kohteistaan. (Ks. esim. Kivelä & Ahola 2007.)

NOTKE-hankkeen kerhoissa ammatillisuutta on tuotu vapaa-ajan toimintaan painottamalla käytännönläheistä ja konkreettista tekemällä oppimista sekä tarjoamalla nuorille hyödyllistä kokemusta heitä kiinnostavista aloista.

Taulukko 4 Työelämävalmiuksien edistämisen haasteet ja hyvät käytännöt

HAASTEITA	HYVÄT KÄYTÄNNÖT
<ul style="list-style-type: none"> Miten edistää nuoren elämänhallintaa, ammatinvalintaa ja koulutukseen kiinnittymistä? 	<ul style="list-style-type: none"> → Tekemällä oppiminen, arjen taitojen vahvistaminen sekä koulutusmahdollisuuksiin ja ammatteihin tutustuminen
<ul style="list-style-type: none"> Miten saada vapaa-ajan toiminnasta työelämässä arvostettavaa kokemusta ja vastuuta? 	<ul style="list-style-type: none"> → Työelämävalmiuksien edistäminen: käytännön työkokemus, oppipoikakisälli -malli sekä opintojen hyväksiluvut

4.3.1 Tekemällä oppiminen, arjen taitojen vahvistaminen sekä koulutusmahdollisuuksiin ja ammatteihin tutustuminen

Teoriaoppimiseen painottuva kouluopetus ei tue kaikenlaisten oppijoiden koulumotivaatiota ja oppimistuloksia parhaalla tavalla. Nuoren kouluun sopeutumattomuuteen voi olla monia syitä, mutta pitkään jatkuva heikko koulumenestys, oppimishäiriöt ja nuoren negatiivinen käsitys omista oppimiskyvyistään voivat pahimmillaan johtaa luovuttamiseen ja keskeyttämisvaaraan (ks. esim. Kivelä & Ahola 2007).

Erilaisten yksilöllisiä oppimistapoja tukevien vaihtoehtoisten opetustapojen tuominen kouluun voisi hyödyttää ja motivoida kouluvaikeuksista kärsiviä nuoria. Myös erilaisia taitoja kehittäväällä vapaa-ajan osallistumisella voidaan antaa nuorelle onnistumisen kokemuksia ja tukea nuoren oppimista ja motivaatiota. Konkreettinen ja käytännönläheinen **tekemällä oppiminen** on ollut yksi NOTKE-hankkeen keskeisistä lähtökohdista.

Mä uskon, et tää on kaikin puolin ollu semmosta avartavaa ja kuitenkin käytännönläheistä touhua. Ku näillä on taidot niin laidasta laitaa, et aika paljon on nuoria, jotka ei oo tehneet käsillään tai ylipäättään kauheasti mitään. Et ihan sem-

mosia arkipäivän juttuja on ohimennen oppinut tekemään, ni kyllä se varmasti sitä pärjäämistä ja kaikkee auttaa.

Puualan artesaani, kädentaitopajojen ohjaaja

Hankkeen toiminnassa keskeisenä tavoitteena onkin ollut monipuolisen osaamisen, kuten käden- ja arjen taitojen sekä niiden arvostuksen välittäminen nuorille. Hankkeessa toteutettiin esimerkiksi kädentaitopajoja, remonttileirejä sekä kokkikerhoja, joissa nuoret saivat kehittää arvokkaita taitoja sekä kokea itse tekemisen ja onnistumisen iloa. Erilaisten **arjen taitojen vahvistumisella** on keskeinen merkitys nuorten elämänhallinnan ja yleisemmin elämässä itsenäisesti selviytymisen kokemukselle.

Käsitöiden kautta pystyy käsittelemään kanssa erilaisia asioita. Kun tehdään yhdessä juttuja, niin oppii yhdessä tekemisen ja kommunikation keinoja, ja just sitä tasavertaisuutta [...] että siinä tulee semmosta hyvänlaatuista kohtaamista.

Puualan artesaani, kädentaitopajojen ohjaaja

Sillä ei oo merkitystä, kuinka paljon me luodaan koulupaikkoja tai työpaikkoja, jos ihmiset ei oo koulukykyisiä eikä opiskelukykyisiä. Ensin täytyy olla kyky siihen. Aika kauan ollut tässä erityispuolella, niin jos ei oo koulukuntoinen, niin se on ihan sama, et kuinka monta terapeuttia ja opettajaa siellä on luokassa auttamassa, et muualta se tulee. Ja ihan perustarpeista, et levosta ja ruuasta ja liikunnasta. Uskomattoman yksinkertaista periaatteessa. Että sä tunnet, että sä osaat tehdä jotain itse, ja saada jotain aikaiseksi, niin se vie eteenpäin.

Erityisopettaja, rakennus- ja kokkausleirien ohjaaja

Elämänhallinnan kokemukselle keskeistä onkin ylipäätään osallistuminen säännölliseen sosiaaliseen toimintaan, jossa nuori oppii yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja ja oppii sopeutumaan säännöllisiin rutiineihin.

Edellä kuvatun kaltainen käytännönläheinen tekemällä oppiminen hyödyttää ja vahvistaa erityisen hyvin opiskelumotivaatiota ja elämänhallintaa myös maahanmuuttajataustaisilla nuorilla, joista kaikilla ei ole riittävää kielitaitoa opinnoissa pärjäämiseen, tai joista osalla ei ole vielä riittävää luku- tai kirjoitustaitoa. Lisäksi monella kotoa opiskeluun saatu tuki voi jäädä esimerkiksi vanhempien heikon kielitaidon vuoksi vähäiseksi.

Tekemällä oppiminen on näille nuorille ehdottomasti tärkein ja tehokkain tapa oppia, kun kielitaito on monella vielä hyvin heikko. Kun tehdään yhdessä ja ohjeet annetaan suomeksi, niin tekemisen lomassa oppii samalla sekä käytännön kielitaitoa että ryhmäytyy porukan kanssa. Kun kaikilla on kivaa ja ollaan rennossa ympäristössä oppii ja omaksuu asioita parhaiten. Ja se vaikuttaa sitten myös muuhun oppimiseen.

VALMO-ryhmän opettaja

Valmentava opetus antaa Suomeen muuttaneille vieraskielisille oppilaille valmiuksia perusopetukseen siirtymiseen. NOTKE toteutti yhteistyössä Turun valmentavan opetuksen kanssa VALMO-ryhmän nuorille kädentaitopajan, jonka yhteydessä nuorille järjestettiin myös oppilaitosvierailu. Puualan artesaanin ohjaamassa kädentaitopajassa ei yhteisen kielen puute ollut ohjaajan mukaan esteenä yhdessä toimimiselle. Kädentaitoja opittiin konkreettisesti tekemällä: pajassa nuoret toteuttivat omin käsin esimerkiksi tuolit sekä valaisimet. Työpajan aikana toteutettu vierailu käsityöalan ammatilliseen oppilaitokseen innosti monia ryhmän oppilaita. Vierailun myötä nuoret saivat konkreettisesti **tutustua vaihtoehtoihin koulutusmahdollisuuksiin ja ammattialoihin** Suomessa.

No se oli varmasti ainaki sille Valmo-ryhmälle hyvä ku me tehtiin se retki sinne Mynämäen kouluun. [...] ylipäänsä nähdä se, että tämmösellä käsityölläkin voi Suomessa tehdä leipää. Et vaikka kieli saattaisi olla ongelma, niin on sit kuitenkin muitaki hommia.

Puualan artesaani, kädentaitopajojen ohjaaja

Oppilaitosvierailu oli nuorille erittäin hyvä, ja vastaavanlaisia vierailuita pitäisi olla enemmänkin. Kyseinen oppilaitos olisi ainakin yhdelle nuorelle ehdottomasti hänen juttunsa, mutta vierailu oli hyödyllinen ryhmälle ylipäänsä, se innosti nuoria pohtimaan muita ammatillisia oppilaitoksia ja eri koulutusvaihtoehtoja.

VALMO-ryhmän opettaja

Oppilaitosvierailu voi olla monelle nuorelle ensimmäinen konkreettinen kosketus peruskoulun jälkeisiin vaihtoehtoihin. Paikan päällä käyminen antaa monesti nuorelle esitteitä ja opetusohjelmia realistisemmän kuvan siitä, millaista alan opiskelu käytännössä olisi ja voisiko nuori tästä alasta tai oppilaitoksesta innostua. Vaikka juuri kyseinen ala ei innostaisikaan, voi vierailu antaa nuorelle virikkeitä ja motivaatiota pohtia ja kartoittaa muita vaihtoehtoja.

4.3.2 Työelämävalmiuksien edistäminen: käytännön työkokemus, oppipoika-kisälli -malli sekä opintojen hyväksiluvut

Nuorten **työelämävalmiudet vahvistuvat** esimerkiksi itsetuntoa, rohkeutta ja vuorovaikutustaitoja kehittämällä hyvin monenlaisessa vapaa-ajan osallistumisessa. Erytisen näkyviä vaikutuksia vapaa-ajan toiminnalla on kuitenkin silloin, kun nuori saa osallistumisesta esimerkiksi konkreettista ohjausvastuuta, työkokemusta, yritys- tai järjestökontakteja ja niiden kautta kumpuavia kesätyömahdollisuuksia tai vaikkapa hyväksiluettuja opintoviikkoja ammatillisessa koulutuksessa. Näitä konkreettisia hyötyjä pystyttiin tarjoamaan nuorille myös NOTKE-hankkeen toiminnassa.

Nuorten työelämävalmiuksien edistämässä ja opiskelukiinnostuksen herättämisessä saatiin onnistuneita kokemuksia esimerkiksi Kaarinan Nuorisoteatterin Backstage-kurssilla, Liedon

liikuntakerhoissa sekä Piispanlähteen koulussa toteutetuissa kokki- ja rakennuskerhoissa sekä koulun kautta järjestetyillä rakennus-, remontointi-, erä- ja kokkailuleireillä. Backstageelta oma polku löytyi muutamalle teatterityön eri aloista kiinnostuneelle nuorelle. Kurssilta saadut **kontaktit** sekä **käytännön kokemus** ja vahvistunut itseluottamus rohkaisivat muutamaa nuorta esimerkiksi ottamaan vastuulleen kurssin ulkopuolisten teatterinäytelmien ääni- ja valoajat Nuorisoteatterissa ja Kaarina-Teatterissa. Onnistunut kurssikokemus herätti muutamassa nuoressa kiinnostuksen myös hakeutua alan opintoihin. Teatteriohjaajan mukaan pääsykokeiden tuloksia odotellessa on nuorilla joka tapauksessa paikka jo odottamassa nuorisoteatterin syksyn teatterituotannossa.

Liedon liikuntakerhoissa osa kerhon nuorista nousi toiminnan edetessä kerhojen apuohjaajiksi saaden siten arvokasta **vastuuta ja työkokemusta**. Toimintakauden lopussa usealle nuorelle tarjottiin myös pieniä kesätyöjaksoja Liedon liikuntakerhoja järjestäneessä urheiluseurassa. Piispanlähteen koulun kautta järjestetyillä rakennus-, remontointileireillä toiminta perustui vahvasti työelämävalmiuksia edistäviin tavoitteisiin ja leirien työkohteina on ollut aitoja rakennus- ja remontointiprojekteja. Nuoret ovat tehneet leireillä vanhoihin saaristorakennuksiin monenlaisia kunnostus- ja muutostöitä, kuten katon, lankkulattian, ulkovoivauksen, rännien ja ikkunoiden uusiminen sekä ulkoterrassin rakennus. Tällaisiin projekteihin osallistumalla nuoret oppivat ammattimaisia kädentaitoja, saivat todellista työkokemusta ja lisäksi saivat hyvin konkreettisesti nähdä oman kädenjälkensä ja työnsä vaikutuksen projektin valmistuessa. Leireille osallistumisen myötä muutama nuori on myös saanut ammattikoulutusalansaan liittyviä kesätöitä.

Nyt tällä hetkellä kolme nuorta on kesätöissä, maalaa rivitaloyhtiötä. He työllisty suoraan tämän projektin kautta, kun yks yrittäjä näki nuoret projektihommissa Nauvossa, ja tuli kysymään et onko mahdollista saada nää töihin. Edellispäivänä just oltiin katsomassa, niin aikataulut on pitäneet ihan täysin ja jälki on ollut tosi siistiä. Et he on edellä aikatauluista tällä hetkellä.

Kerhoihin ja leireille osallistui eri-ikäisiä nuoria, joista nuorimmat olivat yläkoulun 7. luokalla ja vanhimmat jo valmistumassa ammatillisista oppilaitoksista. Ammattipintoihin saakka edenneet nuoret olivat tulleet toimintaan mukaan jo yläkoulussa ollessaan, joten heidän taitonsa ja osaamisensa ovat karttuneet vuosi vuodelta. Nuoren osaamisen kehittyessä kerhojen ja leirien ohjaaja on antanut työtehtävissä nuorille asteittain enemmän vastuuta, ja ammattiin opiskeleville nuorille on uskottu opintojen edetessä myös ohjausvastuuta nuorempien työskentelystä. Tämä **oppipoika-kisälli -malli** on toiminut tehokkaana motivaation vahvistajana sekä ohjaajana että toimiville nuorille että heidän oppipojilleen ja -tytöilleen.

Et noi pystyy, kun parhaimmat on rakennuspuolelta valmistumassa, niin pystyy tutoroimaan niitä nuorempia. Siinä on sellanen oppipoika-kisälli -systeemi, mikä on pirun hyvä, koska sit kun vanhemmat sällit käy kesätöissä, saa rahaa ja ostaa jonkun auton, niin sit on joku motiivi niille nuoremmille, että ne saa tarpeeks piskeitä, että ne menee ammattikouluun.

Muutamissa tapauksissa saatiin myös hyviä kokemuksia siitä, että nuori sai **hyväksiluettua leiri- ja kerhotoimintaan osallistumisestaan suorituksia ammatillisen koulutuksen opintoihinsa**. Näin opintoja tukemalla pystyttiin jopa estämään yhden nuoren kohdalla uhannut opintojen keskeytyminen.

5

Lopuksi

5 LOPUKSI

Kuluneina vuosina nuorten syrjäytyminen ja sen ehkäiseminen ovat olleet sekä tutkijoiden että poliitikkojen ja erilaisten yhteiskunnallisten toimenpiteiden kasvavan kiinnostuksen kohteena. Toimintakaudellaan 2010–2013 NOTKE on alueellisella tasolla toiminut aihepiirin keskustelun edistäjänä, moniammatillisten verkostojen koordinoijana sekä uudenlaisten toimintamallien luojana. Näin hanke on ollut osaltaan edistämässä konkreettisia toiminnan mahdollisuuksia nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Käsillä olevan raportin tarkoitus on ollut koota ja kuvata NOTKE-hankkeessa kartutettuja kokemuksia ja oppeja syrjäytymistä ehkäisevän nuorisotoiminnan toteuttamisessa. Hankkeen päättyessä tavoitteenamme on tarjota nuorisotalan toimijoille, kunnille, kouluille, oppilaitoksille, järjestöille ja yrityksille innostavia virikkeitä ja konkreettisia ohjenuoria monialaisen yhteistyön edistämiseksi vastaisuudessa.

Kuten luvussa 2 ilmenee, on syrjäytymisen ehkäisemiseksi tehtävän työn kenttä ja kirjo hyvin laaja. Koulutuksen ja työn ollessa keskeisimpiä elämänsisältöjä ja itsenäisen pärjäämisen takeita, on valtaosassa toimenpiteistäkin huomio keskittynyt juuri näille elämänsisällöille. Näiden alueiden merkityksestä huolimatta on alettu korostaa kokonaisvaltaisemman lähestymistavan tärkeyttä, ja toimintakenttää on arvioitu liian koulu- ja tutkintokeskeiseksi. Monitahoisista tekijöistä seuraavan syrjäytymisen ehkäisyyn tarvitaan eri elämänsisällöillä vaikuttavaa tukiverkostoa. Nuorille kohdennetun tuen ja toimenpiteiden eräänlaisessa katveessa onkin tähän asti ollut nuorille hyvin merkityksellinen vapaa-aika ja vapaa-ajan toiminta. Kuten aikaisemmassa tutkimuksessa (ks. Kivelä & Ahola 2007; Ahola ym. 2009) sekä tämän

raportin saatesanoissakin muistutetaan, on nuorten vapaa-ajan toiminnan tukeminen sekä koulun yhteiskuntaan avautuminen tarpeen. Yhteistyöhön on syytä aktivoida kuntatoimijoiden lisäksi myös alueellisia yrityksiä ja järjestötoimijoita.

NOTKE on pyrkinyt vastaamaan tähän katveeseen tarjoamalla uudenlaisia väyliä monialaiselle yhteistyölle ja kehittämällä nuorille sellaista virikkeellistä vapaa-ajan toimintaa, jonka kautta pystytään kohentamaan nuorten itsetuntoa, osaamista ja työmarkkinavalmiuksia. Uudet toimintamallit juurtuvat ja leviävät aina hitaasti, ja lukuisten lyhytkestoisten hankkeiden tavoin myös NOTKE-hankkeen haasteena on ollut toimintamallien juurruttaminen pysyviksi. Ensisijaisena esteenä yhteistyön juurtumiselle hankekauden jälkeen on eri toimijoilta uupuva toiminnan rahoitus. Hankkeesta on kuitenkin jäänyt elämään hankkeeseen osallistuneiden toimijoiden ja yhteistyökumppaneiden laaja-alainen kiinnostus uudelleen yhteistoimintaan. Konkreettisesti vaikutus on alkanut näkyä jo esimerkiksi hankkeen yhteistyökouluissa, joissa koulukulttuurin on kerrottu muuttuneen aiempaa avoimemmaksi koulutyön ulkopuoliselle toiminnalle ja yhteistyölle, ja monipuolisen kansalaistoiminnan kerrotaan kouluympäristössä lisääntyneen myös hanketoiminnan ulkopuolella.

Pilottihankkeena kolmivuotiskauden toiminut NOTKE on keskittynyt käytännön toiminnan järjestämiseen, eikä toiminnan pitkäkestoisten vaikutusten tutkimus ja seuraaminen sisältynyt hankesuunnitelmaan tai ollut hankkeen aikana mahdollista. Ylipäätään erilaisten hankkeiden vaikutuksista on olemassa tutkimus- ja seurantatietoa vain vähän, johtuen ennen kaikkea hankkeille tyypillisestä toimintajakson lyhytkestoisuudesta (Ristolainen ym. 2013). Toisaalta hankkeen toiminnan ja kohderyhmän suppeuden vuoksi vaikutuksia olisi mahdollista tarkastella lähinnä yksilötasolla. Alueellisesti järjestettyyn ja pienryhmätoimintaan keskittyneessä hankkeessa ei ole voitu tavoittaa kerralla suuria massoja, eikä toisaalta ole siihen pyrittykään. Juuri yksilöllisen tuen tarjoaminen on syrjäytymistä ehkäisevässä työssä keskeistä, ja nuorten yksilöllinen kohtaaminen on ollut lähtökohtana myös tässä hankkeessa.

Näin ollen NOTKE-hankkeen toiminnan vaikutuksia on arvioitava ennen kaikkea yksilötasolla havaittavien merkitysten valossa. Näistä merkityksistä ja vaikutuksista kertovat raportin lopuksi NOTKE-toimintaan osallistuneiden nuorten, sekä heidän ohjaajiensa ja opettajiensa kokemukset:

Toiminnassa on selvästi pystytty auttamaan muutamia nuoria heidän elämäntilanteensa lisäämisessä. Joissakin tapauksissa nuoren huonoltakin näytännyt elämäntilanne on pystytty kääntämään niin, että nuori on esimerkiksi pystynyt jatkamaan ammatillisissa opinnoissaan loppuun asti.

Yhteishenki ja jännitys on ollut parasta. Aina oppii ja tapahtuu jotain uutta. Ohjaaja on rento, säännöllinen ja paljon kokenut. Kaverit ovat kaikki erilaisia ja ainutlaatuisia. Harrastuksessa pääsee hengähtämään muualle, ja on oppinut arjesta selviytymistä ja selviytymään hankalissa tilanteissa. Otan riskejä ja teen enemmän asioita itse.

On saanut viettää hyviä ja ikimuistoisia asioita hyvässä seurassa, oppinut olemaan ihmisten kanssa ja oppinut uutta omalla alalla. On saanut lisää työkokemusta, joka hyödyttää töitten saannissa ja edistää työnhaussa. Nyt on enemmän sosiaalinen ja tulee toimeen erilaisten ihmisten kanssa.

[Tärkeää on ollut se, että] opettajat, tai nää ketkä täällä ohjaa meitä, ni ne aina tukee meitä. Et sillunki jos joku menee pieleen, ni ne ottaa meidät viereen ja kertoo et tee se näin.

Selkeästi nää nuoret arvostaa tätä juttua. Että he pääsee tämmöseen, eikä he joudu mitään maksaan. Mä oon saanu sen käsityksen et se on heidän mielestä ihan sairaan hieno juttu. Ja on tullu kotoa sellaista viestiä, että tää on älyttömän hyvä, koska nuorella ei muuten ole ollut harrastuksia eikä ole kavereita. Et sitten vaan yksin kotona...

Parasta on ollut ihmisten näkeminen ja yhdessä toimiminen. Toiminnasta on saanut apua opintoihin.

Tässä ryhmässä on melkein jokasesta luokasta joku oppilas, et se, et voidaan olla jossain yhdessä ja tehdä yhdessä jotain, ni se tuo meitä lähemmäs toisi. Se ryhmähenki on parantunut huomattavasti, et ennen ei oikein uskallettu tehdä mitään, koska ei tunnettu sillee, mutta nyt me voidaan tehdä kaikkee ilman et pelkää et joku sanoo et ”mitä toi tekee”...

Aika paljonkin vaikutusta ollu, saanu tehdä oman alan hommia, saanu kokemusta siitä. [...] On ainaki itellä ollu [vaikutusta myös koulunkäyntiin], ollut vähän enemmän motivoitunut käymäänkin välillä... Ja hauskaa, sitä on ollu aina, ihan sama mitä on tapahtunut.

LÄHTEET

Ahola, Sakari & Galli, Loretta & Ikonen, Sari (2009): *Koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisy Varsinais-Suomessa*. Koulutussosiologian tutkimuskeskus, RUSE, Turku. (Viitattu 30.5.2013)
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-3812-4>

Airio, Ilpo & Niemelä, Mikko (2009): Perhetaustan yhteys aikuisiän köyhyyteen Suomessa 1995–2005. *Sosiologia* 46(1), 3–19.

Hallitusohjelma (2011): *Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma*. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. (Viitattu 30.5.2013)
<http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf>

Harinen, Päivi (2012): Mennään bussilla. Pitkä koulumatka nuorten vapaa-ajan puitteistajana. Teoksessa Elina Pekkarinen, Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.): *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2012*. Nuorisotutkimusverkosto & Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Valtion nuorisosiain neuvottelukunta, Helsinki. (Viitattu 10.6.2013)
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/103052/elinolot%20vuosikirja%202012.pdf?sequence=1>

Järvinen, Tero (2001): Koulutusjärjestelmän yksilöllistyminen ja valinnan vapaus. Teoksessa Tapio Kuure (toim.): *Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot -vuosikirja*. Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta & Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Nuorisotutkimusseura, Helsinki, 60–69.

Järvinen, Tero & Jahnuainen, Markku (2001): Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Minna Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura, Helsinki, 125–152. (Viitattu 10.6.2013)
http://www.nuorisotutkimusseura.fi/sites/default/files/verkkojulkaisut/vallattomat_marginaalit.pdf

Karvonen, Sakari & Moisio, Pasi & Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (2008): Suomalaisten muuttuvat elinolot. Teoksessa Pasi Moisio, Sakari Karvonen, Jussi Simpura & Matti Heikkilä (toim.): *Suomalaisten hyvinvointi 2008*. Stakes, Helsinki, 28–37.

Kivelä, Suvi & Ahola, Sakari (2007): *Elämää nivelvaiheissa. Nuorten syrjäytyminen ja sen ehkäisy*. VaSkooli-projektin loppuraportti. Turun yliopisto, Koulutussosiologian tutkimuskeskus RUSE. (Viitattu 10.6.2013)
http://www.vaskooli.fi/elamaa_nivelvaiheissa.pdf

Koivuneva, Eeva-Liisa (2004): *Hyvästä paras. Jaettu kehittämisvastuu ESR-projekteissa. Hyvät käytännöt -käsikirja*. Työministeriö, Helsinki. (Viitattu 10.6.2013)
http://www.rakennerahastot.fi/rakennerahastot/tiedostot/esr_julkaisut_2000_2006/esitteet_ja_oppaat/oppaat/03_hyvät_kaytannot-kasikirja.pdf

Kuronen, Ilpo (2010): *Peruskoulusta elämäkouluun. Ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämäkulusta peruskoulun jälkeen*. Jyväskylän yliopisto, koulutuksen tutkimuslaitos, Tutkimuksia 26.
http://ktl.jyu.fi/img/portal/17787/Tutkimuksia_26_netti.pdf?cs=1275980650

Moisio, Pasi (2008): Köyhyyden ja toimeentulo-ongelmien kehitys. Teoksessa Pasi Moisio, Sakari Karvonen, Jussi Simpura & Matti Heikkilä (toim.): *Suomalaisten hyvinvointi 2008*. Stakes, Helsinki, 256–275.

Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari & Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (2008): *Suomalaisten hyvinvointi 2008*. Stakes, Helsinki.

Myllyniemi, Sami (2009): *Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009*. Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta, Helsinki.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/muut_tutkimukset/Aika_vapaalla_-_Nuorten_vapaa-aikatutkimus_2009.pdf

Myllyniemi, Sami & Gissler, Mika (2012): Tilasto-osio. Teoksessa Elina Pekkarinen, Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi, Sami (toim.): *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinot -vuosikirja 2012*. Nuorisotutkimusverkosto & Terveiden ja hyvinvoinnin laitos & Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta, Helsinki. (Viitattu 10.6.2013)
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/103052/elinot%20vuosikirja%202012.pdf?sequence=1>

Myrskylä, Pekka (2012): *Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret?* EVA Analyysi No 19. EVA, Helsinki. (Viitattu 17.6.2013)
<http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>

Myrskylä, Pekka (2011): *Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 12/2011. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki. (Viitattu 17.6.2013)
http://www.tem.fi/files/29457/TEM_12_2011_netti.pdf

Mäkelä, Matti & Kilpinen, Jaana & Parantainen, Anu & Salonen, Mika (2011): *MASTiaisia – maakunnallinen ohjausmalli käytössä ja käytännössä*. MAST-hanke.

Mäkinen, Ilona (2010): *Nuorten asialla. Nuorisohankkeiden kohdentuminen Varsinais-Suomessa*. Varsinais-Suomen liitto, Aluekehitys, Turku. (Viitattu 17.5.2013)
http://www.varsinais-suomi.fi/images/tiedostot/Tietopankki/Julkaisut/nuorten_asialla_nettiin.pdf

Nuorisolaki 2006/72. *Suomen säädöskokoelma*. Eduskunta, Helsinki.

Paananen, Reija & Ristikari, Tiina & Merikukka, Marko & Rämö, Antti & Gissler, Mika (2012): *Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimusaineiston valossa*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 52, Helsinki. (Viitattu 7.5.2013)
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-696-0>

Pirttiniemi, Juhani (2000): *Koulukokemukset ja koulutusratkaisut. Peruskoulun vaikuttavuuden tarkastelu oppilasnäkökulmasta*. Helsingin yliopisto, Helsinki. (Viitattu 14.6.2013)
<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kas/kasva/vk/pirttiniemi/koulukok.pdf>

Ristolainen, Heidi & Varjonen, Sampo & Vuori, Jukka & Sosiaali- ja terveysalan asiantuntijalaitosten yhteenliittymä SOTERKO (2013): *Mitä tiedämme politiikkatoimien vaikuttavuudesta lasten ja nuorten syrjäytymisen sekä hyvinvointierojen vähentämisessä?: Poliittikkatoimien vaikuttavuuden tieto- ja arviointikatsaus*. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 2/2013. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. (Viitattu 7.5.2013)
<http://vnk.fi/julkaisukansio/2013/r02-mita-tiedamme/PDF/fi.pdf>

Rönkä, Anna & Oravala, Sanna & Pulkkinen, Lea (2002): "I met this wife of mine and things got onto a better track". Turning points in risk development. *Journal of Adolescence* 25(2002): 47–63.

Salmela, Jaana (2007): Koetun sosiaalisen tuen, pätevyyden, itsearvostuksen ja liikunnan merkitys nuoren kasvuprosessissa. *Nuorisotutkimus* 4/2007. Nuorisotutkimusseura: 58–62.

Simpura, Jussi & Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari & Heikkilä, Matti (2008): Uudet ja vanhat sosiaaliset ongelmat. Teoksessa Pasi Moisio, Sakari Karvonen, Jussi Simpura & Matti Heikkilä (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2008*. Stakes, Helsinki, 250–254.

Sipilä, Noora & Kestilä, Laura & Martikainen, Pekka (2011): Koulutuksen yhteys nuorten työttömyyteen. Mihin peruskoulututkinto riittää 2000-luvun alussa? *Yhteiskuntapolitiikka* 76 2011:2, 121–134. (Viitattu 17.6.2013)
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100556/sipila.pdf?sequence=1>

Sisäasiainministeriö (2008): *Turvallinen elämä jokaiselle - Sisäisen turvallisuuden ohjelma*. Sisäasiainministeriön julkaisuja 16/2008. Sisäasiainministeriö, Helsinki. (Viitattu 22.5.2013)
http://www.intermin.fi/download/25020_162008.pdf

STM (2012): Syrjäytymistä, köyhyyttä ja terveysongelmia vähentävä poikkihallinnollinen toimenpideohjelma. (Sivusto päivitetty 15.3.2012. Viitattu 7.5.2013)
http://www.stm.fi/vireilla/kehittamisohjelmat_ja_hankkeet/syrjaytymisen_ehkaisy

Suurpää, Leena (2009): *Nuoria koskeva syrjäytymistieto. Avauksia tietämisen politiikkaan*. Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki. Verkkojulkaisusarja. (Viitattu 17.5.2013)
<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/syrjaytymistieto.pdf>

TEM (2012): *Nuorten yhteiskuntatakuu 2013*. TEM-raportteja 8/2012. Työ- ja yrittäjyysosasto. TEM, Helsinki. (Viitattu 17.6.2013)
http://www.tem.fi/files/32352/Nuorten_yhteiskuntatakuu_-tyoryhman_raportti_%282%29.pdf

Tilastokeskus (2011): Väestön koulutus rakenne [verkkojulkaisu]. Liitekuvio 1. 15 vuotta täyttänyt väestö koulutusasteen mukaan 1970–2011. Tilastokeskus, Helsinki (Viitattu: 31.5.2013).

http://www.stat.fi/til/vkour/2011/vkour_2011_2012-12-04_kuv_001_fi.html

Tilastokeskus (2013): Työvoimatutkimus. Tilastokeskus, Helsinki. (Viitattu 30.5.2013)
http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/tym/tyti/tyti_fi.asp

Vehviläinen, Jukka (1999): Polun rakentajat. *Nuorten sijoittuminen ammatilliseen koulutukseen ja työelämään*. ESR –julkaisut 49/99. Oy Edita Ab, Helsinki.

Wilska, Terhi-Anna (2001): Nuorten toimeentulo ja kulutus. Teoksessa Tapio Kuure (toim.): *Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot – vuosikirja*. Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta & Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Nuorisotutkimusseura, Helsinki, 52–59.